

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΠΜΣ "ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ"

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Θέμα:

Τίτλος στα Ελληνικά

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΕΣ ΡΟΕΣ ΟΤΑ Α'ΒΑΘΜΟΥ ΚΑΙ ΜΟΡΦΕΣ
ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ ΤΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ:ΟΙ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ
ΤΗΣ ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ ΧΙΟΥ ΚΑΙ ΣΑΜΟΥ

Τίτλος στα Αγγλικά

MIGRATION FLOWS OF FIRST-DEGREE LOCAL
AUTHORITIES AND FORMS OF CORRUPTION: THE CASES OF
MYTILENE, CHIOS AND SAMOS

Επιβλέπων καθηγητής: ΠΡΟΝΤΖΑΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ

Φοιτητής: ΜΠΙΘΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Α.Μ 0322Μ019

ΑΘΗΝΑ 2024

ΜΕΛΗ ΤΡΙΜΕΛΟΥΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

1. ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ
ΤΡΥΦΩΝ

2. ΚΑΡΑΜΠΕΛΙΑΣ
ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ

3. ΠΡΟΝΤΖΑΣ
ΔΗΜΗΤΡΗΣ

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Ο κάτωθι υπογεγραμμένος ΜΠΙΘΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ του Αθανασίου, με αριθμό μητρώου 0322M019 φοιτητής του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών του Τμήματος Κοινωνιολογίας, της Σχολής Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών του Παντείου Πανεπιστημίου, δηλώνω ότι:

Είμαι ο συγγραφέας αυτής της μεταπτυχιακής εργασίας. Το σύνολο των πηγών από τις οποίες έγινε χρήση δεδομένων, είτε ακριβώς, είτε παραφρασμένων, αναφέρονται στο σύνολό τους, με πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Αυτή η εργασία, έχει συγγραφεί από μένα αποκλειστικά και αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο δικής μου, όσο και του Ιδρύματος.

Ονοματεπώνυμο / Υπογραφή

ΜΠΙΘΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

Αντικείμενο και σκοπός της σκοπός της εργασίας:

Το αντικείμενο της παρούσας διπλωματικής εργασίας επικεντρώνεται στη διερεύνηση και ανάλυση της δημόσιας διοίκησης και των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης στην Ελλάδα. Η μελέτη στοχεύει να κατανοήσει τη δομή, τις λειτουργίες, και τις μεταρρυθμίσεις που έχουν εφαρμοστεί στον τομέα αυτό, καθώς και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης στο σύγχρονο πλαίσιο της ελληνικής κοινωνίας και οικονομίας.

Η δημόσια διοίκηση και η τοπική αυτοδιοίκηση αποτελούν δύο από τους κύριους άξονες της κρατικής οργάνωσης, οι οποίοι επηρεάζουν άμεσα την καθημερινή ζωή των πολιτών και την αποτελεσματικότητα της διακυβέρνησης. Οι μεταρρυθμίσεις που έχουν πραγματοποιηθεί τα τελευταία χρόνια, όπως ο "Καλλικράτης", επιδιώκουν να ενισχύσουν την αποκέντρωση και την αποδοτικότητα αυτών των θεσμών.

Σκοπός της εργασίας είναι να σκιαγραφηθούν οι επιπτώσεις αυτών των μεταρρυθμίσεων, να εντοπιστούν τα κενά και οι αδυναμίες του υπάρχοντος συστήματος και να προταθούν βελτιώσεις που θα μπορούσαν να συμβάλουν στην καλύτερη λειτουργία της δημόσιας διοίκησης και της τοπικής αυτοδιοίκησης στην Ελλάδα. Μέσω της ανάλυσης

αυτής, επιδιώκεται να παρασχεθεί ένα θεωρητικό και πρακτικό πλαίσιο που θα βοηθήσει στη διαμόρφωση πολιτικών και πρακτικών για την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας και της διαφάνειας αυτών των θεσμών.

Μεθοδολογία.

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε για την παρούσα εργασία περιλαμβάνει βιβλιογραφική ανασκόπηση, ανάλυση δευτερογενών δεδομένων, και συγκριτική ανάλυση περιπτώσεων από διάφορες περιοχές της Ελλάδας. Η βιβλιογραφική ανασκόπηση επικεντρώνεται σε ακαδημαϊκές πηγές, επίσημα έγγραφα και μελέτες που σχετίζονται με τη δημόσια διοίκηση και την τοπική αυτοδιοίκηση. Η ανάλυση δευτερογενών δεδομένων περιλαμβάνει τη μελέτη στατιστικών στοιχείων και εκθέσεων από εθνικούς και διεθνείς οργανισμούς, ενώ η συγκριτική ανάλυση εξετάζει τις διαφορές και τις ομοιότητες στη λειτουργία και την αποδοτικότητα των ΟΤΑ σε διαφορετικές περιοχές της χώρας.

Λέξεις κλειδιά:

Δημόσια διοίκηση, τοπική αυτοδιοίκηση, μεταρρυθμίσεις, αποκέντρωση, αποδοτικότητα, διαφάνεια, Καλλικράτης, Ελλάδα.

Abstract

The subject of this diploma thesis focuses on the investigation and analysis of public administration and local authorities in Greece. The study aims to understand the structure, functions, and reforms that have been implemented in this field, as well as the challenges faced by local authorities in the contemporary context of Greek society and economy.

Public administration and local government are two of the main axes of state organization, which directly affect the daily lives of citizens and the effectiveness of governance. Reforms that have taken place in recent years, such as Kallikratis, seek to enhance the decentralization and efficiency of these institutions.

The aim of this thesis is to analyze the impact of these reforms, to identify the gaps and weaknesses of the existing system and to propose improvements that could contribute to the better functioning of public administration and local government in Greece.

Through this analysis, it seeks to provide a theoretical and practical framework that will help shape policies and practices to enhance the effectiveness and transparency of these institutions.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή	σ. 10
----------	-------

Κεφάλαιο 1^ο

Δημόσια διοίκηση και οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης στην Ελλάδα

1.1. Η έννοια της δημόσιας διοίκησης	σ. 13
1.2. Τοπική αυτοδιοίκηση ΟΤΑ Α και Β βαθμού	σ. 18
1.3. Ο “Καλλικράτης”	σ. 21

Κεφάλαιο 2^ο

Η Μετανάστευση

2.1. Η έννοια της μετανάστευσης: Από την δημογραφική διάσταση στην μάρκο και μικρό κοινωνιολογική προσέγγιση.	σ. 25
2.2. Η έννοια της μετανάστευσης: Από την δημογραφική διάσταση στην κοινωνιολογική προσέγγιση.	σ. 28
2.3. Πρόσφυγες, μετανάστες και «μορφές μετανάστευσης»	σ. 31
2.4. Δείκτες μετακινούμενων πληθυσμιακών ομάδων	σ. 35
2.5. Διεθνή νομικά κείμενα	σ. 40
2.6. Το μεταναστευτικό ζήτημα στην Ελλάδα: πολιτικές και νόμο- κανονικές διαχειρίσεις	σ. 42
2.7. Ο ρόλος της τοπικής αυτοδιοίκησης	σ. 45

Κεφάλαιο 3ο

Τοπική αυτοδιοίκηση, κλειστές ελεγχόμενες δομές σε Χίο,
Λέσβο, Σάμο και μορφές του φαινομένου της διαφθοράς.

3.1. Η περίπτωση της νήσου Χίου	σ. 48
3.2. Η περίπτωση της νήσου Λέσβου	σ. 54
3.3. Η περίπτωση της νήσου Σάμου	σ. 65
3.4. Τοπική αυτοδιοίκηση, μεταναστευτικές ροές και μορφές του φαινομένου της διαφθοράς.	σ. 71
Επίλογος	σ. 88
Βιβλιογραφία	σ.90

Εισαγωγή

Η παρούσα διπλωματική εργασία, έχει ως αντικείμενο, την μελέτη των μεταναστευτικών ροών και των μορφών διαφθοράς στους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ) Α' βαθμού, με έμφαση στις περιπτώσεις της Μυτιλήνης, της Χίου και της Σάμου. Κριτήριο για την επιλογή των συγκεκριμένων περιοχών, αποτέλεσε το ότι, τα συγκεκριμένα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου, αποτελούν κύριες “πύλες εισόδου” για τους μετανάστες και τους πρόσφυγες που επιδιώκουν να εισέλθουν στην Ευρώπη μέσω της Ελλάδας.

Η Ελλάδα, λόγω της γεωγραφικής της θέσης, έχει βρεθεί στην πρώτη γραμμή της μεταναστευτικής κρίσης, ειδικά μετά το 2015, με αποτέλεσμα να αντιμετωπίζει μεγάλες προκλήσεις στη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών. Η τοπική αυτοδιοίκηση έχει αναλάβει καθοριστικό ρόλο στην υποδοχή και την ενσωμάτωση των μεταναστών, ενώ ταυτόχρονα αντιμετωπίζει μορφές διαφθοράς που επιβαρύνουν περαιτέρω την κατάσταση. Η μελέτη αυτή στοχεύει να εξετάσει τις διαδικασίες και τις προκλήσεις που συνδέονται με τη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών και να αναλύσει τις μορφές διαφθοράς που παρατηρούνται σε τοπικό επίπεδο.

Η έννοια της διαφθοράς, αφορά σε ένα πολυδιάστατο φαινόμενο, οι μορφές του οποίου, επηρεάζουν την αποτελεσματικότητα και την αξιοπιστία των επιμέρους θεσμών της δημόσιας διοίκησης και της τοπικής αυτοδιοίκησης· μορφές διαφθοράς, όπως η κατάχρηση εξουσίας, η δωροδοκία, η απάτη, η ευνοιοκρατία και ο νεποτισμός, υπονομεύουν τη, εύρυθμη λειτουργία και την δικαιοσύνη στη λειτουργία των ΟΤΑ. Η μελέτη των περιπτώσεων της Μυτιλήνης, της Χίου και της Σάμου παρέχει μια αντιπροσωπευτική εικόνα των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν οι τοπικές αρχές στις προσπάθειές τους να διαχειριστούν τις μεταναστευτικές ροές, ενώ ταυτόχρονα προσπαθούν να διαχειριστούν τις μορφές του φαινομένου της διαφθοράς.

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε για την παρούσα εργασία, περιλαμβάνει βιβλιογραφική ανασκόπηση, ανάλυση δευτερογενών δεδομένων και συγκριτική ανάλυση περιπτώσεων από τις τρεις επιλεγμένες περιοχές. Η βιβλιογραφική ανασκόπηση επικεντρώνεται σε ακαδημαϊκές πηγές, επίσημα έγγραφα και μελέτες που σχετίζονται με τη δημόσια διοίκηση, την τοπική αυτοδιοίκηση και τη διαφθορά. Η ανάλυση δευτερογενών δεδομένων περιλαμβάνει τη μελέτη στατιστικών στοιχείων και εκθέσεων από εθνικούς και διεθνείς οργανισμούς, ενώ η συγκριτική ανάλυση εξετάζει τις διαφορές και τις ομοιότητες

στη λειτουργία και την αποδοτικότητα των ΟΤΑ στις τρεις περιοχές.

Η παρούσα εργασία επιδιώκει να θέσει, το κρίσιμο ζήτημα της διασύνδεσης των μεταναστευτικών ροών και των μορφών διαφθοράς, στο πεδίο των ΟΤΑ Α' βαθμού στην Ελλάδα. Μέσω της διασύνδεσης αυτής, επιδιώκεται να αναδειχθούν ερωτήματα, αλλά και να διαμορφωθούν οι άξονες, ενός θεωρητικού πλαισίου για την υποβοήθηση της διαμόρφωσης πολιτικών και πρακτικών, ως προς την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας των θεσμών της τοπικής αυτοδιοίκησης, στο κρίσιμο ζήτημα της διαχείρισης των μεταναστευτικών ροών.

Κεφάλαιο 1^ο

Δημόσια διοίκηση και οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης στην Ελλάδα

1.1. Η έννοια της δημόσιας διοίκησης

Η δημόσια διοίκηση στην Ελλάδα αποτελεί θεμελιώδες κομμάτι της κρατικής οργάνωσης, επηρεάζοντας τη ζωή των πολιτών και την αποτελεσματικότητα της διακυβέρνησης. Η διάκριση των εξουσιών, όπως περιγράφεται στο Σύνταγμα, καθορίζει τη λειτουργία και τις αρμοδιότητες της διοίκησης, η οποία μπορεί να προσεγγιστεί λειτουργικά ως δραστηριότητα και οργανικά ως σύνολο φορέων.¹

Οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ) διακρίνονται σε Α' και Β' βαθμού. Οι ΟΤΑ Α' βαθμού περιλαμβάνουν τους Δήμους, που ασχολούνται με θέματα τοπικής σημασίας όπως καθαριότητα, κοινωνικές υπηρεσίες και πολεοδομία. Οι ΟΤΑ Β' βαθμού περιλαμβάνουν τις Περιφέρειες, οι οποίες διαχειρίζονται περιφερειακά αναπτυξιακά προγράμματα και εποπτεύουν τους Δήμους.

¹ Ν. ΔΙΑΜΑΝΤΟΥΡΟΣ Ν. (2002), *Οι απαρχές της συγκρότησης του σύγχρονου κράτους στην Ελλάδα*, Αθήνα, Μ.Ι.Ε.Τ.· ΣΤ. ΚΑΛΥΒΑΣ (2015), *Καταστροφές και θρίαμβοι. Οι 7 κύκλοι της σύγχρονης ελληνικής ιστορίας*, Αθήνα, Παπαδόπουλος· Α. ΜΑΚΡΥΔΗΜΗΤΡΗΣ, Μ. ΠΡΑΒΙΤΑ (2012), *Δημόσια Διοίκηση, Στοιχεία διοικητικής οργάνωσης*, Αθήνα, Σάκκουλας· Γ. ΔΕΡΤΙΔΗΣ (2000), *Λερναίον κράτος*, Αθήνα, Καστανιώτης.

Η μεταρρύθμιση "Καλλικράτης" του 2010 υπήρξε μια σημαντική αλλαγή στη δομή της τοπικής αυτοδιοίκησης. Στόχος ήταν η ενίσχυση της αποκέντρωσης και η αύξηση της αποτελεσματικότητας μέσω συγχώνευσης δήμων και κοινοτήτων και αναδιάρθρωσης των περιφερειών. Εισήχθησαν νέα όργανα και διαδικασίες για τη βελτίωση της διαφάνειας και της λογοδοσίας των τοπικών αρχών.²

Η δημόσια διοίκηση στην Ελλάδα έχει περάσει από σημαντικές φάσεις μεταρρύθμισης από την εποχή του Ελευθερίου Βενιζέλου, ο οποίος πρωτοστάτησε στις διοικητικές μεταρρυθμίσεις, έως τις σύγχρονες περιόδους. Οι μεταρρυθμίσεις αυτές περιλαμβάνουν τον εκδημοκρατισμό, τον εκσυγχρονισμό και την αποκέντρωση του διοικητικού συστήματος.³ Η δημόσια διοίκηση στην Ελλάδα έχει περάσει από σημαντικές φάσεις μεταρρύθμισης και προσαρμογής στις κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες της κάθε εποχής.⁴ Από την εποχή του Ελευθερίου Βενιζέλου μέχρι και τις σύγχρονες μεταπολεμικές περιόδους, οι αλλαγές στη δημόσια διοίκηση αντανακλούν τις προσπάθειες εκσυγχρονισμού και βελτίωσης της αποδοτικότητάς της.⁵

² Α. ΦΛΩΡΑΤΟΣ (2005), *Ελληνική δημόσια διοίκηση, Αδυναμίες - μετρά εξυγίανσης*, Αθήνα, Αρσενίδης· Θ. ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ (1985), *Ο Βενιζελισμός της Ανόρθωσης*, Αθήνα-Κομοτηνή, Σάκκουλας.

³ https://www.venizelos-foundation.gr/images/content/content/venizelos_gymnasium.pdf

⁴ Κ. ΚΩΣΤΗΣ (2018), *Τα κακομαθημένα παιδιά της Ιστορίας: Η διαμόρφωση του νεοελληνικού κράτους, 18ος-21ος αιώνας*, Αθήνα, Πατάκης.

⁵ Κ. ΤΣΟΥΚΑΛΑΣ Κ. (1981), *Κοινωνική Ανάπτυξη και Κράτος. Η Συγκρότηση του Δημόσιου Χώρου στην Ελλάδα*, Αθήνα, Θεμέλιο, (6η έκδ. 1999)· -(1986), *Κράτος, Κοινωνία, Εργασία στη μεταπολεμική Ελλάδα*, Αθήνα, Θεμέλιο.

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος ήταν πρωτοπόρος στις μεταρρυθμίσεις της δημόσιας διοίκησης, με στόχο την εκσυγχρονισμό και τη βελτίωση της διοικητικής λειτουργίας του κράτους. Οι μεταρρυθμίσεις του περιλάμβαναν τη θεμελίωση νέων θεσμών και την ενίσχυση της διοικητικής δομής, που είχαν σημαντική επίδραση στην ελληνική κοινωνία και οικονομία.⁶

Η διοικητική αποτελεσματικότητα και η αποδοτικότητα αποτελούν βασικές προκλήσεις στη δημόσια διοίκηση στην Ελλάδα. Αυτές οι προκλήσεις επηρεάζονται από τη σχέση μεταξύ πολιτικής και διοικητικής σφαίρας, καθώς και από τον βαθμό συγκεντρωτισμού και αποκέντρωσης. Οι προσπάθειες για μεταρρυθμίσεις έχουν ως κύριο στόχο τη μείωση της γραφειοκρατίας και την αύξηση της διαφάνειας και της αποδοτικότητας της δημόσιας διοίκησης. Η σχέση μεταξύ της πολιτικής ηγεσίας και των διοικητικών μηχανισμών είναι κρίσιμη για την αποτελεσματικότητα της δημόσιας διοίκησης. Συχνά, η πολιτική παρέμβαση μπορεί να οδηγήσει σε αναποτελεσματικότητα, ιδιαίτερα όταν η διοίκηση χρησιμοποιείται ως εργαλείο για πολιτικούς σκοπούς, αντί

⁶ Ν. ΖΕΡΒΑΣ (2021), *Μεταξύ Συγκεντρωτισμού και Υπουργειοπληθωρισμού: Όψεις της Διοικητικής και της Κυβερνητικής Ιστορίας του Σύγχρονου Ελληνικού Κράτους 19ος-21ος Αιώνας*, Αθήνα, Παπαζήσης.

για την επίτευξη διοικητικών στόχων.⁷ Η ανεξαρτησία της διοίκησης και η μείωση των πολιτικών παρεμβάσεων είναι καίρια ζητήματα που χρειάζονται αντιμετώπιση για να βελτιωθεί η λειτουργία του κράτους.

Η δημόσια διοίκηση στην Ελλάδα παραδοσιακά χαρακτηρίζεται από υψηλό βαθμό συγκεντρωτισμού. Αυτό σημαίνει ότι οι αποφάσεις λαμβάνονται κυρίως από την κεντρική κυβέρνηση, περιορίζοντας την αυτονομία των τοπικών και περιφερειακών διοικήσεων. Η μεταρρύθμιση "Καλλικράτης" επιχείρησε να αντιμετωπίσει αυτό το ζήτημα με την αποκέντρωση και την ενίσχυση των αρμοδιοτήτων των ΟΤΑ. Η αποκέντρωση βοηθά στη βελτίωση της αποδοτικότητας και της ανταπόκρισης στις τοπικές ανάγκες, επιτρέποντας στους τοπικούς φορείς να λαμβάνουν αποφάσεις που ανταποκρίνονται καλύτερα στις ιδιαιτερότητες των περιοχών τους.⁸

Η γραφειοκρατία αποτελεί ένα από τα μεγαλύτερα εμπόδια στη διοικητική αποδοτικότητα στην Ελλάδα. Οι γραφειοκρατικές διαδικασίες όχι μόνο καθυστερούν την υλοποίηση των πολιτικών, αλλά επίσης απογοητεύουν τους πολίτες και τις επιχειρήσεις που χρειάζονται γρήγορη και

⁷ Ξ. ΚΟΝΤΙΑΔΗΣ (2009), *Ελλειμματική Δημοκρατία: Κράτος και κόμματα στη σύγχρονη Ελλάδα*, Αθήνα, Ι. Σιδέρης· Γ. ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ (2004), «Η κομματοκρατία ως πολιτικό σύστημα», *Τετράδια Πολιτικής Επιστήμης*, τχ. 4· -(2012), *Κομματοκρατία και Δυναστικό Κράτος*, Αθήνα, Πατάκης.

⁸ ΣΤ. ΚΤΙΣΤΑΚΗ (2009), *Εισαγωγή στη Διοικητική Επιστήμη*, Αθήνα, Παπαζήσης· -(2010), «Μεταβολή του Συστήματος Επιλογής Προϊσταμένων Οργανικών Μονάδων και Αξιοκρατία στη Δημόσια Διοίκηση», *Επιθεώρηση Διοικητικής Επιστήμης*, 16, 63-93.

αποτελεσματική εξυπηρέτηση. Οι προσπάθειες μείωσης της γραφειοκρατίας περιλαμβάνουν την απλοποίηση των διαδικασιών, την ηλεκτρονική διακυβέρνηση και την εφαρμογή τεχνολογικών λύσεων, που επιτρέπουν την πρόσβαση σε δημόσιες υπηρεσίες μέσω διαδικτύου.⁹

Η διαφάνεια στη δημόσια διοίκηση είναι κρίσιμη για την εμπιστοσύνη των πολιτών και την καταπολέμηση της διαφθοράς. Μέτρα που προωθούν τη διαφάνεια περιλαμβάνουν την υποχρεωτική δημοσιοποίηση των δημόσιων συμβάσεων και την ενίσχυση των μηχανισμών ελέγχου και λογοδοσίας. Η λογοδοσία ενισχύεται μέσω της θέσπισης ανεξάρτητων αρχών και επιτροπών που εποπτεύουν τη λειτουργία της διοίκησης και διασφαλίζουν την τήρηση των νόμων και των κανόνων. Η δημόσια διοίκηση στην Ελλάδα έχει υποστεί πολλές μεταρρυθμίσεις, αλλά η ανάγκη για συνεχή βελτίωση παραμένει.¹⁰ Οι κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες αλλάζουν διαρκώς, και η δημόσια διοίκηση πρέπει να προσαρμόζεται σε αυτές τις αλλαγές για να παραμείνει αποτελεσματική. Οι μελλοντικές μεταρρυθμίσεις θα πρέπει να επικεντρωθούν στην ενίσχυση της αποτελεσματικότητας, τη μείωση της γραφειοκρατίας,

⁹ ΗΒ. ΜΑΥΡΟΜΟΥΣΤΑΚΟΥ (2013), *Σύγχρονες μορφές διοίκησης: Μια συγκριτική και ευρωπαϊκή προσέγγιση των ανεξάρτητων διοικητικών αρχών*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, (β' έκδ. 2021).

¹⁰ Α. ΚΥΡΚΙΝΗ-ΚΟΥΤΟΥΛΑ (1996), *Η οθωμανική διοίκηση στην Ελλάδα. Η περίπτωση της Πελοποννήσου (1715-1821)*, Αθήνα, Αρσενίδης.

την αύξηση της διαφάνειας και την ενδυνάμωση της αποκέντρωσης.

Η διοικητική αποτελεσματικότητα και η αποδοτικότητα είναι κεντρικά ζητήματα για την ελληνική δημόσια διοίκηση, και η συνεχιζόμενη μεταρρύθμιση είναι απαραίτητη για να εξασφαλιστεί η παροχή ποιοτικών υπηρεσιών στους πολίτες και η επίτευξη των κρατικών στόχων.

1.2 Τοπική αυτοδιοίκηση ΟΤΑ Α και Β βαθμού

Η τοπική αυτοδιοίκηση στην Ελλάδα αποτελείται από δύο βασικά επίπεδα: τους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ) Α' και Β' βαθμού. Αυτά τα δύο επίπεδα διαδραματίζουν κρίσιμο ρόλο στη διακυβέρνηση της χώρας, διασφαλίζοντας την παροχή δημόσιων υπηρεσιών και την ενίσχυση της συμμετοχικής δημοκρατίας σε τοπικό επίπεδο.

Οι ΟΤΑ Α' βαθμού περιλαμβάνουν τους δήμους, οι οποίοι αποτελούν τη βασική μονάδα τοπικής διοίκησης. Κάθε δήμος διοικείται από ένα δημοτικό συμβούλιο και έναν δήμαρχο, που εκλέγονται από τους πολίτες κάθε τέσσερα χρόνια. Οι βασικές αρμοδιότητες των δήμων περιλαμβάνουν τη

διαχείριση των τοπικών υποθέσεων, όπως η καθαριότητα, οι δημοτικές υποδομές, η παροχή κοινωνικών υπηρεσιών, και η τοπική ανάπτυξη.

Οι δήμοι έχουν αναλάβει επίσης τη διαχείριση των προγραμμάτων κοινωνικής πρόνοιας, όπως το πρόγραμμα "Βοήθεια στο Σπίτι", την εκπαίδευση, τη δημόσια υγεία και τον πολιτισμό. Επιπλέον, διαχειρίζονται θέματα τοπικής κυκλοφορίας, χώρους στάθμευσης και δίκτυα κοινής ωφέλειας.

Οι ΟΤΑ Β' βαθμού, δηλαδή οι περιφέρειες, αποτελούνται από τις δεκατρείς διοικητικές περιφέρειες της χώρας. Κάθε περιφέρεια διοικείται από ένα περιφερειακό συμβούλιο και έναν περιφερειάρχη, που επίσης εκλέγονται από τους πολίτες κάθε τέσσερα χρόνια. Οι περιφέρειες έχουν πιο εκτεταμένες αρμοδιότητες από τους δήμους και είναι υπεύθυνες για τον συντονισμό και την υλοποίηση περιφερειακών πολιτικών ανάπτυξης, τις υποδομές μεγάλης κλίμακας, την περιβαλλοντική διαχείριση και την προώθηση της επιχειρηματικότητας.

Οι περιφέρειες έχουν κεντρικό ρόλο στην υλοποίηση των Ευρωπαϊκών προγραμμάτων και των στρατηγικών για την περιφερειακή ανάπτυξη. Αυτές οι αρμοδιότητες περιλαμβάνουν την ανάπτυξη και τη διαχείριση έργων υποδομών, όπως δρόμοι και γέφυρες, την προώθηση της

περιφερειακής καινοτομίας και την υποστήριξη της γεωργίας και της αλιείας.¹¹

Η διοικητική μεταρρύθμιση της τοπικής αυτοδιοίκησης στην Ελλάδα είναι ένα διαρκές ζήτημα, που αποσκοπεί στη βελτίωση της αποτελεσματικότητας και της διαφάνειας των ΟΤΑ. Ο «Καλλικράτης» και ο «Κλεισθένης» είναι δύο σημαντικές νομοθετικές πρωτοβουλίες που έχουν συμβάλει στη διαμόρφωση του σημερινού τοπίου της τοπικής αυτοδιοίκησης. Οι μεταρρυθμίσεις αυτές αποσκοπούσαν στη μείωση της γραφειοκρατίας, την απλούστευση των διαδικασιών και την ενίσχυση της λογοδοσίας των τοπικών αρχών.

Ωστόσο, παρά τις μεταρρυθμίσεις, υπάρχουν ακόμη προκλήσεις. Η χρηματοδότηση των ΟΤΑ παραμένει ένα κρίσιμο θέμα, καθώς πολλοί δήμοι και περιφέρειες αντιμετωπίζουν ελλείψεις πόρων που επηρεάζουν την ικανότητά τους να παρέχουν ποιοτικές υπηρεσίες. Επιπλέον, η πολυπλοκότητα του νομοθετικού πλαισίου και οι συνεχείς αλλαγές στη νομοθεσία δημιουργούν προβλήματα στην εφαρμογή των πολιτικών και στην ασφάλεια δικαίου.¹²

Η τοπική αυτοδιοίκηση στην Ελλάδα, μέσω των ΟΤΑ Α' και Β' βαθμού, διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην τοπική

¹¹ Τ. ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ (1996), *Ευρωπαϊκή Ένωση και τοπική αυτοδιοίκηση*, Αθήνα, Παπαζήσης.

¹² Δ. ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ (2022), «Η Ελληνική Δημόσια Διοίκηση Σήμερα: Χαρακτηριστικά και Προβλήματα», *Επιθεώρηση Δημόσιας Διοίκησης*, 2 (1), 153-170· Δ. ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ, Β. ΝΤΑΛΑΚΟΥ, (επιμ.) (2021), *Το Σύγχρονο Διοικητικό Σύστημα στην Ελλάδα*, Αθήνα, Εκδόσεις ΕΑΠ.

διακυβέρνηση και την παροχή δημόσιων υπηρεσιών. Παρά τις σημαντικές μεταρρυθμίσεις, οι ΟΤΑ εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν προκλήσεις, κυρίως όσον αφορά τη χρηματοδότηση και τη διοικητική αποτελεσματικότητα. Η συνεχής βελτίωση της συνεργασίας μεταξύ κεντρικής και τοπικής διοίκησης και η απλοποίηση του θεσμικού πλαισίου είναι αναγκαίες για την ενίσχυση της λειτουργικότητας και της διαφάνειας των τοπικών αρχών.

1.3 Ο "Καλλικράτης"

Ο "Καλλικράτης" αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους νόμους για την αναδιάρθρωση της τοπικής αυτοδιοίκησης στην Ελλάδα, ο οποίος τέθηκε σε ισχύ το 2010. Στόχος του ήταν η δημιουργία ενός πιο αποτελεσματικού και διαφανούς συστήματος τοπικής διακυβέρνησης, με έμφαση στην αποκέντρωση και την ενίσχυση της τοπικής αυτοδιοίκησης.¹³

Ο "Καλλικράτης" αντικατέστησε τον προηγούμενο νόμο "Καποδίστριας" και επέφερε σημαντικές αλλαγές στη διοικητική διαίρεση της χώρας. Συγκεκριμένα, ο αριθμός των δήμων μειώθηκε από 1.034 σε 325, ενώ οι περιφέρειες

¹³ Κ. FEATHERSTONE, Δ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ (2010), *Τα όρια του εξευρωπαϊσμού: Δημόσια πολιτική και μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα*, Εκδόσεις Οκτώ.

αναδιοργανώθηκαν και αποκτήσαν περισσότερες αρμοδιότητες. Αυτή η μείωση αποσκοπούσε στην επίτευξη οικονομιών κλίμακας και στη βελτίωση της διοικητικής αποτελεσματικότητας.¹⁴

Οι βασικές αρχές και οι στόχοι του "Καλλικράτη" περιλαμβάνουν:

- ✓ **Αποκέντρωση Αρμοδιοτήτων:** Ο νόμος μεταβίβασε σημαντικές αρμοδιότητες από την κεντρική κυβέρνηση στους δήμους και τις περιφέρειες, ενισχύοντας έτσι τη δυνατότητά τους να λαμβάνουν αποφάσεις που αφορούν τις τοπικές κοινωνίες .
- ✓ **Δημοσιονομική Διαφάνεια:** Ο "Καλλικράτης" εισήγαγε αυστηρότερες διαδικασίες ελέγχου και διαφάνειας για τη διαχείριση των οικονομικών των ΟΤΑ (Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης). Αυτό περιλαμβάνει τον προληπτικό έλεγχο των προϋπολογισμών και των δαπανών, καθώς και την υποχρέωση δημοσίευσης οικονομικών στοιχείων στο διαδίκτυο.
- ✓ **Συμμετοχή των Πολιτών:** Ο νόμος ενίσχυσε τη συμμετοχή των πολιτών στη λήψη αποφάσεων μέσω της δημιουργίας τοπικών συμβουλίων και επιτροπών διαβούλευσης, όπου οι πολίτες μπορούν να εκφράζουν

¹⁴ Θ. ΚΑΠΠΑΣ (2017), *Το σύγχρονο μάνατζμεντ στην Ελληνική Τοπική Αυτοδιοίκηση και η μεταρρύθμιση του Καλλικράτη: το παράδειγμα του Δήμου Αθηναίων*, Διδ. Διατρ. Πάντειο Πανεπιστήμιο.

τις απόψεις τους και να συμμετέχουν ενεργά στη διαμόρφωση των τοπικών πολιτικών.¹⁵

- ✓ **Οικονομική Αυτονομία:** Οι δήμοι και οι περιφέρειες απέκτησαν μεγαλύτερη αυτονομία στη διαχείριση των οικονομικών τους, με τη δυνατότητα να αναπτύσσουν δικούς τους πόρους και να λαμβάνουν αποφάσεις για τοπικά έργα και προγράμματα.
- ✓ **Επαγγελματική Διαχείριση:** Η αναδιάρθρωση περιλάμβανε την εισαγωγή σύγχρονων μεθόδων διοίκησης και διαχείρισης, καθώς και την εκπαίδευση και επιμόρφωση των στελεχών της τοπικής αυτοδιοίκησης, για να μπορέσουν να ανταποκριθούν στις νέες απαιτήσεις.
- ✓ **Ανάπτυξη και Καινοτομία:** Ο "Καλλικράτης" ενθάρρυνε την καινοτομία και την ανάπτυξη, δίνοντας έμφαση στη συνεργασία μεταξύ των δήμων και των περιφερειών για την προώθηση κοινών προγραμμάτων και έργων που θα μπορούσαν να βελτιώσουν την ποιότητα ζωής των πολιτών και να ενισχύσουν την τοπική οικονομία.

Η εφαρμογή του "Καλλικράτη" αντιμετώπισε αρκετές προκλήσεις, όπως η αντίσταση στην αλλαγή από μέρους ορισμένων τοπικών κοινοτήτων, οι οποίες ήταν συνηθισμένες σε μια πιο κεντριοποιημένη δομή διοίκησης.

¹⁵ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ (2017), "Ψηφιακό οργανόγραμμα της δημόσιας διοίκησης και τοπικής αυτοδιοίκησης", <https://www.ypes.gr/psifiako-organogramma-tis-dimosias-dioikisis-kai-topikis-aytodioikisis-apotyposi-organogrammatos-se-protypo-archeio-excel/>

Παράλληλα, υπήρξαν προβλήματα στη μετάβαση και την προσαρμογή των νέων δομών, καθώς και δυσκολίες στη διαχείριση των αυξημένων αρμοδιοτήτων από τους νέους δήμους και τις περιφέρειες.

Παρά τις δυσκολίες αυτές, ο "Καλλικράτης" θεωρείται μια σημαντική μεταρρύθμιση που έθεσε τις βάσεις για μια πιο αποτελεσματική και διαφανή τοπική αυτοδιοίκηση στην Ελλάδα. Η επιτυχία του εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη συνεχή υποστήριξη και εκπαίδευση των στελεχών της τοπικής αυτοδιοίκησης, καθώς και από την ενεργό συμμετοχή των πολιτών στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων.

Ο "Καλλικράτης" αποτέλεσε ένα σημαντικό βήμα προς την αποκέντρωση και την ενίσχυση της τοπικής αυτοδιοίκησης, με στόχο τη δημιουργία μιας πιο ευέλικτης και ανταποκρινόμενης διοικητικής δομής, που μπορεί να εξυπηρετήσει καλύτερα τις ανάγκες των πολιτών και να προωθήσει την τοπική ανάπτυξη.¹⁶

¹⁶ <https://www.ypes.gr/psifiako-organogramma-tis-dimosias-dioikisis-kai-topikis-aytodioikisis-apotyposi-organogrammatos-se-protypo-archeio-excel/>

Κεφάλαιο 2^ο

Η Μετανάστευση

2.1 Η έννοια της μετανάστευσης: Από την δημογραφική διάσταση στην κοινωνιολογική προσέγγιση.

Η μετανάστευση αποτελεί ένα πολυσύνθετο φαινόμενο με βαθιές ρίζες στην ανθρώπινη ιστορία, επηρεάζοντας κοινωνίες σε δημογραφικό, κοινωνιολογικό και οικονομικό επίπεδο. Στο κεφάλαιο αυτό, θα επιχειρηθεί η σκιαγράφηση των πτυχών του φαινομένου της μετανάστευσης, από την δημογραφική διάσταση έως τις μακρο-κοινωνιολογικές και μικρο-κοινωνιολογικές προσεγγίσεις.

Η έννοια της μετανάστευσης εκτείνεται πέρα από την απλή μετακίνηση πληθυσμών. Σε δημογραφικό επίπεδο, περιλαμβάνει την ανάλυση των τάσεων και των ρυθμών μετακίνησης πληθυσμών. Από κοινωνιολογική άποψη, εξετάζει τις επιδράσεις στην κοινωνική δομή, στις πολιτισμικές ταυτότητες και στις κοινωνικές σχέσεις τόσο στις χώρες υποδοχής όσο και στις χώρες προέλευσης.¹⁷

Οι κατηγορίες μεταναστών περιλαμβάνουν πρόσφυγες, οικονομικούς μετανάστες και μετανάστες λόγω κλιματικής αλλαγής. Οι πρόσφυγες διαφεύγουν από πολέμους ή διώξεις,

¹⁷ K. KOSER (2019), *Διεθνής μετανάστευση, μια συνοπτική εισαγωγή*, Αθήνα, Επίκεντρο.

ενώ οι οικονομικοί μετανάστες αναζητούν καλύτερες οικονομικές ευκαιρίες. Η διάκριση μεταξύ αυτών των ομάδων είναι κρίσιμη για την κατανόηση των διαφορετικών αναγκών και δικαιωμάτων τους.¹⁸

Οι δείκτες που χρησιμοποιούνται για τη μέτρηση των μεταναστευτικών ροών περιλαμβάνουν στατιστικά στοιχεία σχετικά με την ηλικία, το φύλο, την εθνικότητα και το μορφωτικό επίπεδο των μεταναστών. Αυτοί οι δείκτες βοηθούν στην αξιολόγηση των επιπτώσεων της μετανάστευσης στις κοινωνίες υποδοχής και στην ανάπτυξη αποτελεσματικών πολιτικών.

Η διεθνής νομοθεσία σχετικά με τη μετανάστευση περιλαμβάνει συνθήκες και συμφωνίες όπως η Σύμβαση της Γενεύης για τους πρόσφυγες και το Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αυτά τα κείμενα καθορίζουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των κρατών και των μεταναστών, παρέχοντας ένα πλαίσιο για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Στην Ελλάδα, η διαχείριση των μεταναστευτικών ροών αποτελεί σημαντική πρόκληση. Οι πολιτικές περιλαμβάνουν μέτρα για την υποδοχή και την ενσωμάτωση των μεταναστών, καθώς και για την ασφάλεια και την προστασία των συνόρων. Οι νομικές διαχειρίσεις καθορίζουν τους όρους

¹⁸ N. GREEN (2010), *Οι δρόμοι της μετανάστευσης*, Σύγχρονες θεωρητικές προσεγγίσεις Αθήνα, Σαββάλας.

εισόδου, παραμονής και ένταξης των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία.¹⁹

Η τοπική αυτοδιοίκηση διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο στη διαχείριση της μετανάστευσης, παρέχοντας άμεσες υπηρεσίες και υποστήριξη στους μετανάστες. Οι δήμοι και οι περιφέρειες αναπτύσσουν τοπικές πολιτικές για την κοινωνική ενσωμάτωση, την εκπαίδευση και την υγειονομική περίθαλψη των μεταναστών, συμβάλλοντας στην αρμονική συνύπαρξη των τοπικών κοινωνιών.²⁰

¹⁹ Δ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, Χ. ΜΠΑΓΚΑΒΟΣ (2006), *Μετανάστευση και Ένταξη των Μεταναστών στην Ελληνική Κοινωνία*, Αθήνα, Gutenberg.

²⁰ Χ. ΝΑΞΑΚΗΣ Μ, ΧΛΕΤΣΟΣ (2003), *Μετανάστες και Μετανάστευση: Οικονομικές, Πολιτικές και Κοινωνικές Πτυχές*, Αθήνα, Πατάκη.

2.2 Η έννοια της μετανάστευσης: Από την δημογραφική διάσταση στην κοινωνιολογική προσέγγιση.

Η μετανάστευση αποτελεί ένα πολυδιάστατο φαινόμενο που περιλαμβάνει την μετακίνηση ανθρώπων από μια γεωγραφική περιοχή σε μια άλλη, είτε εντός είτε εκτός των εθνικών συνόρων. Η μελέτη της μετανάστευσης μπορεί να προσεγγιστεί από διάφορες οπτικές γωνίες, συμπεριλαμβανομένων των δημογραφικών, μάκρο και μικρό κοινωνιολογικών προσεγγίσεων.

Η δημογραφική διάσταση της μετανάστευσης επικεντρώνεται στις στατιστικές και ποσοτικές όψεις του φαινομένου. Οι δημογράφοι μελετούν τις τάσεις και τα μοτίβα της μετανάστευσης, όπως οι ροές μεταναστών, οι λόγοι μετανάστευσης, οι δημογραφικές μεταβολές και οι επιπτώσεις αυτών στις πληθυσμιακές δομές των χωρών προέλευσης και υποδοχής. Οι δημογραφικές αναλύσεις χρησιμοποιούν δεδομένα από απογραφές, μελέτες και στατιστικές υπηρεσίες για να κατανοήσουν πώς οι μεταναστευτικές ροές επηρεάζουν την αύξηση ή μείωση του πληθυσμού, τις ηλικιακές δομές και τις δημογραφικές πυραμίδες.²¹

²¹ Μ. ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ, Κ. ΤΣΙΜΠΟΣ (2004), *Δημογραφική ανάλυση. Αρχές-μέθοδοι-υποδείγματα*, Αθήνα, Σταμούλης.

Η μάκρο κοινωνιολογική προσέγγιση εξετάζει τη μετανάστευση σε επίπεδο μεγάλων κοινωνικών διαδικασιών και δομών. Αυτή η προσέγγιση ασχολείται με τις ευρύτερες κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές δυνάμεις που διαμορφώνουν τη μετανάστευση. Οι μακροκοινωνιολόγοι μελετούν τις επιδράσεις της παγκοσμιοποίησης, των ανισοτήτων εισοδημάτων, των πολέμων, των πολιτικών αστάθειας, και των περιβαλλοντικών αλλαγών που οδηγούν στη μετανάστευση. Η ανάλυση αυτή βοηθά στην κατανόηση του πώς τα κοινωνικά συστήματα και οι παγκόσμιες τάσεις επηρεάζουν τις μεταναστευτικές κινήσεις.²²

Για παράδειγμα, οι θεωρίες του νεοκλασικού οικονομικού μοντέλου και της νέας οικονομίας της μετανάστευσης εξηγούν ότι η μετανάστευση συχνά προκύπτει από τη διαφορά στις οικονομικές ευκαιρίες μεταξύ χωρών. Το νεοκλασικό μοντέλο θεωρεί τη μετανάστευση ως αποτέλεσμα ατομικών αποφάσεων για βελτίωση του βιοτικού επιπέδου, ενώ η νέα οικονομία της μετανάστευσης δίνει έμφαση στις οικογενειακές και κοινοτικές στρατηγικές για τη διαχείριση των οικονομικών κινδύνων.

Η μικρό κοινωνιολογική προσέγγιση εστιάζει στις ατομικές και διαπροσωπικές αλληλεπιδράσεις που

²² ΜΟΥΖΕΛΗΣ ΝΙΚΟΣ (1997), *Επιστροφή στην κοινωνιολογική θεωρία. Η έννοια της ιεραρχίας και το πέρασμα από τη μικρο - στη μακρο - κοινωνιολογία*, Αθήνα, Θεμέλιο.

συμβαίνουν κατά τη διάρκεια της μετανάστευσης. Αυτή η προσέγγιση εξετάζει το πώς οι μετανάστες προσαρμόζονται στις νέες κοινωνίες, τις διαπροσωπικές τους σχέσεις, και τις καθημερινές τους εμπειρίες. Η μικροκοινωνιολογία ασχολείται με τις διαδικασίες ενσωμάτωσης, την κατασκευή ταυτοτήτων και τις πολιτισμικές αλλαγές που προκύπτουν από τη μετανάστευση.

Μέσα από την ανάλυση των μικροκοινωνιολογικών δεδομένων, κατανοούμε καλύτερα τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες στην καθημερινή τους ζωή, όπως οι διακρίσεις, η πρόσβαση σε υπηρεσίες και οι σχέσεις με την τοπική κοινότητα. Η συμβολική αλληλεπίδραση, μία θεμελιώδης θεωρία της μικροκοινωνιολογίας, αναλύει πώς οι μετανάστες διαπραγματεύονται τις ταυτότητες τους και τις κοινωνικές τους θέσεις μέσα από τις αλληλεπιδράσεις τους με τους άλλους.²³

Η μελέτη της μετανάστευσης απαιτεί μία πολυδιάστατη προσέγγιση που συνδυάζει δημογραφικές, μακρο και μικρό κοινωνιολογικές αναλύσεις. Κατανοώντας τις στατιστικές τάσεις, τις ευρύτερες κοινωνικές δυνάμεις και τις προσωπικές εμπειρίες των μεταναστών, μπορούμε να αποκτήσουμε μία ολοκληρωμένη εικόνα του φαινομένου και

²³ Ν. ΒΑΦΕΑΣ, Γ. ΚΟΥΜΠΟΥΡΛΗΣ (επιμ.) (2014), *Ιστορική κοινωνιολογία αντικείμενο και μέθοδος*, Αθήνα, Σαββάλας.

να αναπτύξουμε πιο αποτελεσματικές πολιτικές και πρακτικές για τη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών.

2.3 Πρόσφυγες, μετανάστες και «μορφές μετανάστευσης»

Η μετανάστευση είναι ένα πολυσύνθετο φαινόμενο που αφορά την κίνηση ανθρώπων από μια περιοχή σε άλλη, είτε εντός της ίδιας χώρας είτε διασχίζοντας διεθνή σύνορα. Στην περίπτωση της Ελλάδας, και συγκεκριμένα των νησιών Μυτιλήνη, Χίος και Σάμος, η μετανάστευση λαμβάνει διάφορες μορφές, με τις πιο γνωστές κατηγορίες να είναι οι πρόσφυγες και οι μετανάστες.

Οι πρόσφυγες είναι άτομα που φεύγουν από τις χώρες τους για να αποφύγουν διώξεις, πόλεμο ή βία. Η Ελλάδα, και ιδιαίτερα τα νησιά του ανατολικού Αιγαίου, έχουν γίνει κύρια σημεία εισόδου για πρόσφυγες που διαφεύγουν από περιοχές όπως η Συρία, το Αφγανιστάν και το Ιράκ. Σύμφωνα με στοιχεία, το 2022 στην Ελλάδα υπήρχαν 147,420 άτομα με καθεστώς πρόσφυγα, με κύριες χώρες προέλευσης το Αφγανιστάν, τη Συρία, το Ιράκ και την Παλαιστίνη.²⁴

²⁴ <https://migration.gov.gr/appeals/archi-prosfygon-i-ypiresia/>

Οι συνθήκες διαβίωσης των προσφύγων στα ελληνικά νησιά συχνά χαρακτηρίζονται από υπερπληθυσμό και ελλείψεις σε βασικές υπηρεσίες. Για παράδειγμα, στο κέντρο υποδοχής στη Σάμο, ο αριθμός των κατοίκων ξεπέρασε κατά πολύ τη χωρητικότητα του κέντρου, με περισσότερους από 4,000 άτομα να ζουν σε συνθήκες ακατάλληλες για ανθρώπινη διαβίωση.²⁵ Η κατάσταση αυτή είναι χαρακτηριστική πολλών προσφυγικών καταυλισμών στα ελληνικά νησιά.

Οι μετανάστες είναι άτομα που μετακινούνται από τη μία χώρα στην άλλη, συνήθως για οικονομικούς λόγους ή για καλύτερες ευκαιρίες διαβίωσης. Στην Ελλάδα, πολλοί μετανάστες προέρχονται από χώρες της Νότιας Ασίας και της Αφρικής, αναζητώντας εργασία και καλύτερες συνθήκες διαβίωσης. Η διαφορά μεταξύ προσφύγων και μεταναστών έγκειται στον λόγο μετακίνησης: οι πρόσφυγες φεύγουν λόγω ανάγκης προστασίας από διώξεις και συγκρούσεις, ενώ οι μετανάστες συνήθως μετακινούνται για οικονομικούς λόγους.

Υπάρχουν διάφορες μορφές μετανάστευσης που παρατηρούνται στα ελληνικά νησιά:

- **Νόμιμη μετανάστευση:** Περιλαμβάνει άτομα που εισέρχονται στη χώρα με νόμιμες διαδικασίες και

²⁵ <https://migration.gov.gr/appeals/archi-prosfygon-i-ypiresia/>

διαθέτουν τα απαραίτητα έγγραφα για παραμονή και εργασία. Οι μετανάστες αυτοί έχουν δικαίωμα σε βασικές υπηρεσίες όπως υγειονομική περίθαλψη και εκπαίδευση.

- **Παράνομη μετανάστευση:** Αναφέρεται σε άτομα που εισέρχονται στη χώρα χωρίς τα απαραίτητα έγγραφα ή βίζα. Οι παράνομοι μετανάστες αντιμετωπίζουν συχνά δυσκολίες στην πρόσβαση σε υπηρεσίες και εργασιακά δικαιώματα, ενώ είναι πιο ευάλωτοι σε εκμετάλλευση και παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων.
- **Αιτούντες άσυλο:** Αυτή η κατηγορία περιλαμβάνει άτομα που έχουν υποβάλει αίτηση για άσυλο και περιμένουν την εξέταση της αίτησής τους. Η διαδικασία αυτή μπορεί να είναι χρονοβόρα και οι συνθήκες διαβίωσης στους καταυλισμούς μπορεί να είναι δύσκολες λόγω υπερπληθυσμού και ελλείψεων σε βασικές υποδομές.
- **Εσωτερικά μετατοπισμένα άτομα:** Αυτοί είναι άτομα που έχουν αναγκαστεί να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους εντός της ίδιας χώρας λόγω φυσικών καταστροφών, συγκρούσεων ή άλλων καταστάσεων κρίσης. Στην Ελλάδα, το 2021 καταγράφηκαν 66,518 εσωτερικές μετακινήσεις λόγω φυσικών καταστροφών όπως σεισμοί και πυρκαγιές.

- Η διαχείριση των μεταναστευτικών ροών στα ελληνικά νησιά παρουσιάζει σημαντικές προκλήσεις. Οι τοπικές αρχές και οι διεθνείς οργανώσεις προσπαθούν να παράσχουν την απαραίτητη βοήθεια, αλλά οι συνθήκες είναι συχνά δύσκολες. Για παράδειγμα, στο στρατόπεδο της Μόριας στη Λέσβο, οι συνθήκες διαβίωσης ήταν τόσο κακές που το στρατόπεδο κατεστράφη από φωτιά το 2020, προκαλώντας μεγάλη διεθνή ανησυχία και απαιτήσεις για βελτιώσεις.²⁶
- Η διαχείριση των μεταναστευτικών ροών απαιτεί συντονισμένη προσπάθεια από τις τοπικές, εθνικές και διεθνείς αρχές. Η δημιουργία νέων υποδομών, η βελτίωση των υπαρχουσών εγκαταστάσεων και η εξασφάλιση βασικών υπηρεσιών υγείας και εκπαίδευσης είναι κρίσιμα βήματα προς αυτή την κατεύθυνση.

²⁶ Βλ. παρακάτω.

2.4 Δείκτες μετακινούμενων πληθυσμιακών ομάδων

Η Ελλάδα, ως χώρα στην πρώτη γραμμή των μεταναστευτικών ροών στην Ευρώπη, αντιμετωπίζει πολυάριθμες προκλήσεις που σχετίζονται με τη διαχείριση των μετακινούμενων πληθυσμιακών ομάδων. Οι δείκτες που χρησιμοποιούνται για την παρακολούθηση αυτών των ροών παρέχουν πολύτιμες πληροφορίες για τη λήψη αποφάσεων και τη διαμόρφωση πολιτικών.

Σε αντίθεση με τη γονιμότητα και τη θνησιμότητα, η μετανάστευση δεν αποτελεί βιολογικό φαινόμενο. Δεν μεταναστεύουν όλοι, ενώ από τα άτομα που μεταναστεύουν, άλλοι επιστρέφουν πίσω στη χώρα τους (παλιννοστούντες), άλλοι όχι, ενώ άλλοι μεταναστεύουν εκ νέου σε άλλο προορισμό. Οι μετακινήσεις είναι άλλοτε ατομικές και άλλοτε ομαδικές. Άλλοτε πληρούνται οι τυπικές προϋποθέσεις και καταγράφονται οι είσοδοι των μεταναστών (documented immigrants) άλλοτε πάλι όχι (undocumented immigrants). Οι διαφορετικές αυτές πτυχές του φαινομένου καθιστούν εξαιρετικά δύσκολη την καταγραφή των ατόμων που μετακινούνται και κατά συνέπεια δυσκολεύουν τη μέτρηση του φαινομένου.²⁷ Οι στατιστικές είναι συνήθως ελλιπείς όσον αφορά στην καταγραφή του αριθμού και των

²⁷ Γ. ΚΑΡΑΜΠΕΛΙΑΣ, Δ. ΠΡΟΝΤΖΑΣ (2023), «Σημειώσεις Παραδόσεων», *Μεταπτυχιακό Μάθημα Δημογραφία και Μετανάστευση*, <https://openeclass.panteion.gr/courses/TMC337/>

χαρακτηριστικών των ατόμων που εισέρχονται σε μια περιοχή, ενώ είναι σχεδόν ανύπαρκτες σχετικά με τα άτομα που εξέρχονται από αυτήν. Στις περιπτώσεις που υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία, η μεταναστευτική κίνηση εκτιμάται με τους ακόλουθους δείκτες:

→ Ακαθάριστος δείκτης μεταναστευτικής εκροής (Gross rate of out-migration) $GREm = Et/Pt \times 1000$

→ Ακαθάριστος δείκτης μεταναστευτικής εισροής (Gross rate of in-migration) $GRIm = It/Pt \times 1000$

→ Αδρός δείκτης καθαρής μετανάστευσης (Crude Net Migration Rate) $CNMR = It - Et/Pt \times 1000$.

Όταν, είτε δεν υπάρχουν επίσημα στοιχεία σχετικά με την εκροή και εισροή μεταναστών είτε τα διαθέσιμα στοιχεία δεν είναι αξιόπιστα, ο υπολογισμός της καθαρής μετανάστευσης γίνεται έμμεσα ως η διαφορά της φυσικής κίνησης από τη συνολική πληθυσμιακή μεταβολή.²⁸

Ως προς την περίπτωση τώρα, των μετακινούμενων πληθυσμιακών ομάδων προς την Ελλάδα και ειδικότερα στις περιπτώσεις της Μυτιλήνης, της Χίου και της Σάμου, πρέπει να επισημανθούν τα κάτωθι:

²⁸ Γ. ΚΑΡΑΜΠΕΛΙΑΣ, Δ. ΠΡΟΝΤΖΑΣ (2023), *ό.π.*

❖ Αριθμός αφίξεων και διαδρομές.

Η Ελλάδα υπήρξε βασικός προορισμός για μετανάστες που διασχίζουν τη Μεσόγειο Θάλασσα. Σύμφωνα με στοιχεία της Έπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR), το 2023 καταγράφηκαν σημαντικές αφίξεις, με τις περισσότερες να προέρχονται από την Τουρκία. Οι τρεις βασικές διαδρομές εισόδου είναι μέσω των νησιών του Ανατολικού Αιγαίου, με την Μυτιλήνη, τη Χίο και τη Σάμο να καταγράφουν το μεγαλύτερο αριθμό αφίξεων.²⁹

❖ Δημογραφικά στοιχεία των μεταναστών.

Οι μετανάστες που φτάνουν στην Ελλάδα είναι κυρίως νέοι σε ηλικία. Τα στοιχεία της Eurostat δείχνουν ότι οι περισσότεροι είναι άνδρες και γυναίκες ηλικίας 20-49 ετών, μια ηλικιακή ομάδα που παρουσιάζει μεγαλύτερη δυναμική στην εργασία και την ενσωμάτωση στις τοπικές κοινωνίες. Επίσης, η πλειονότητα των μεταναστών προέρχεται από χώρες όπως η Συρία, το Αφγανιστάν και το Ιράκ.³⁰

❖ Ενσωμάτωση και παραμονή.

Σύμφωνα με τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (OECD), η Ελλάδα έχει χορηγήσει αυξημένο

²⁹ EUROPEAN COMMISSION (2023), "Migration and Asylum in Europe – 2023 Edition", <https://ec.europa.eu/eurostat/web/interactive-publications/migration-2023>

³⁰ ΔΙΕΘΝΗΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ (IOM Greece) (2023), "International Migration Law", <https://greece.iom.int/el>

αριθμό αδειών παραμονής για οικογενειακούς λόγους και λιγότερο για λόγους εργασίας. Αυτό αντανακλά τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες στην ένταξή τους στην αγορά εργασίας και την ανάγκη για υποστήριξη της οικογενειακής ενότητας.³¹

❖ Συνθήκες διαβίωσης.

Οι συνθήκες διαβίωσης στα κέντρα υποδοχής παραμένουν δύσκολες, με περιορισμένους πόρους και υποδομές. Οι εκθέσεις της Διεθνούς Οργάνωσης Μετανάστευσης (IOM) αναφέρουν ότι οι εγκαταστάσεις στη Μυτιλήνη, τη Χίο και τη Σάμο αντιμετωπίζουν υπερπληθυσμό και ελλείψεις σε βασικές υπηρεσίες, όπως η υγειονομική περίθαλψη και η παροχή τροφίμων.³²

❖ Νομική κατάσταση και αιτήσεις ασύλου.

Η διαδικασία ασύλου στην Ελλάδα είναι περίπλοκη και χρονοβόρα. Το 2022, η Ελλάδα εξέτασε χιλιάδες αιτήσεις ασύλου, με τις περισσότερες να προέρχονται από πολίτες της Συρίας, του Αφγανιστάν και του Ιράκ. Οι περισσότεροι από τους αιτούντες άσυλο είναι άνδρες ηλικίας 18-34 ετών, ενώ η χορήγηση ασύλου παραμένει μια κρίσιμη και συχνά αμφιλεγόμενη διαδικασία.³³

³¹ EUROPEAN COMMISSION (2023), *ό.π.*

³² ΔΙΕΘΝΗΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ (IOM Greece) (2023), *ό.π.*

³³ EUROPEAN COMMISSION (2023), *ό.π.*

❖ Επιστροφές και επανεγκατάσταση.

Η επανεγκατάσταση των μεταναστών σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες αποτελεί μια στρατηγική για την αποσυμφόρηση των ελληνικών νησιών. Ωστόσο, οι διαδικασίες επαναπροώθησης παραμένουν περιορισμένες και συχνά αμφιλεγόμενες λόγω των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των διεθνών συμφωνιών. Το πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την εθελοντική επιστροφή και επανένταξη (AVRR) υποστηρίζει τους μετανάστες που επιθυμούν να επιστρέψουν στις πατρίδες τους.³⁴

❖ Κοινωνικο-οικονομικές επιπτώσεις.

Η μετανάστευση έχει σημαντικές κοινωνικο-οικονομικές επιπτώσεις στις τοπικές κοινωνίες των νησιών του Αιγαίου. Οι τοπικές κοινωνίες συχνά αντιμετωπίζουν προκλήσεις που σχετίζονται με την κοινωνική συνοχή, την απασχόληση και την πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες. Η παρουσία μεγάλου αριθμού μεταναστών μπορεί να οδηγήσει σε εντάσεις, αλλά και σε ευκαιρίες για πολιτιστική ανταλλαγή και οικονομική ανάπτυξη.³⁵

³⁴ ΔΙΕΘΝΗΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ (IOM Greece) (2023), *ό.π.*

³⁵ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΥΓΕΙΑΣ (2017), "Η πολιτική για τη δημόσια υγεία στην Ελλάδα και την Ευρώπη", <https://www.moh.gov.gr/articles/ministry/grafeio-typos/press-releases/5167-h-politikh-gia-thn-dhmosia-ygeia-sthn-ellada-kai-thn-eyrwph>

2.5 Διεθνή νομικά κείμενα.

Η μετανάστευση αποτελεί ένα σύνθετο φαινόμενο που απαιτεί την ύπαρξη σαφών και λειτουργικών διεθνών νομικών πλαισίων για την αποτελεσματική διαχείριση της. Παρά την απουσία ενός ενιαίου, δεσμευτικού νομικού εργαλείου σε παγκόσμιο επίπεδο, υπάρχουν πολλές διεθνείς συμφωνίες και κείμενα που ρυθμίζουν τις μεταναστευτικές ροές και προστατεύουν τα δικαιώματα των μεταναστών.

Μία από τις βασικότερες προσπάθειες προς την κατεύθυνση αυτή είναι το Παγκόσμιο Σύμφωνο για Ασφαλή, Τακτική και Νόμιμη Μετανάστευση. Πρόκειται για την πρώτη διεθνή συμφωνία που καλύπτει όλες τις διαστάσεις της διεθνούς μετανάστευσης με έναν ολιστικό και συνολικό τρόπο. Παρόλο που το Σύμφωνο δεν είναι νομικά δεσμευτικό, βασίζεται σε αξίες όπως η κυριαρχία των κρατών, η διαμοίραση ευθυνών, η μη διάκριση και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Επίσης, το Σύμφωνο περιλαμβάνει 23 στόχους που στοχεύουν στη βελτίωση της διαχείρισης της μετανάστευσης σε τοπικό, εθνικό, περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο.³⁶

Ένα άλλο σημαντικό κείμενο είναι η Σύμβαση του 1951 και το Πρωτόκολλο του 1967 για το Καθεστώς των

³⁶ MIGRANTS & REFUGEES (2023), "Migration Profile Greece", <https://migrants-refugees.va/wp-content/uploads/2023/08/2023-CP-Greece.pdf>

Προσφύγων, που αποτελούν το κεντρικό στοιχείο του διεθνούς καθεστώτος προστασίας των προσφύγων. Αυτές οι συμφωνίες καθορίζουν τον ορισμό του πρόσφυγα και τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των κρατών απέναντί τους.³⁷

Επιπλέον, ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (ΔΟΜ), μέσω της Μονάδας Διεθνούς Μεταναστευτικού Δικαίου, προωθεί την κατανόηση και την εφαρμογή των διεθνών νομικών προτύπων που διέπουν τη μετανάστευση. Ο ΔΟΜ παρέχει εκπαίδευση και υποστήριξη σε κυβερνήσεις, διεθνείς οργανισμούς και άλλους φορείς για την ανάπτυξη και την εφαρμογή της νομοθεσίας και των διαδικασιών μετανάστευσης σύμφωνα με τα διεθνή και περιφερειακά πρότυπα.³⁸

Τα διεθνή νομικά κείμενα παρέχουν ένα πλαίσιο για την προστασία των δικαιωμάτων των μεταναστών και τη ρύθμιση των μεταναστευτικών ροών. Η συνεργασία μεταξύ των κρατών και η υιοθέτηση καλών πρακτικών αποτελούν βασικά στοιχεία για την επίτευξη μιας ανθρωπιστικής και βιώσιμης διαχείρισης της μετανάστευσης σε παγκόσμιο επίπεδο.

³⁷ UNHCR (2007), "Collection of International Instruments and Legal Texts Concerning Refugees and Others of Concern to UNHCR (June 2007)", <https://www.unhcr.org/publications/collection-international-instruments-and-legal-texts-concerning-refugees-and-others>

³⁸ IOM GREECE (2023), "Data and Resources", <https://greece.iom.int/data-and-resources>

2.6 Το μεταναστευτικό ζήτημα στην Ελλάδα: πολιτικές και νόμο- κανονικές διαχειρίσεις.

Το μεταναστευτικό ζήτημα στην Ελλάδα έχει διαμορφωθεί από μια σειρά πολιτικών και νομοκανονικών διαχειρίσεων που αντανakλούν τις δυναμικές εξελίξεις στο περιβάλλον των μεταναστευτικών ροών και τις διεθνείς σχέσεις. Η Ελλάδα, λόγω της γεωγραφικής της θέσης ως πύλη εισόδου στην Ευρώπη, βρέθηκε στο επίκεντρο της προσφυγικής κρίσης τα τελευταία χρόνια, ειδικά από το 2015 και μετά.

Τα τελευταία χρόνια, η ελληνική κυβέρνηση έχει υιοθετήσει μια σειρά από μέτρα για τη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών. Αυτά περιλαμβάνουν την ενίσχυση της επιτήρησης των συνόρων μέσω της χρήσης προηγμένων τεχνολογικών μέσων και τη συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Ένωση και άλλους διεθνείς οργανισμούς. Η στρατηγική αυτή είχε ως αποτέλεσμα τη μείωση των παράνομων αφίξεων κατά 41,7% από τον Φεβρουάριο έως τον Μάρτιο του 2024.³⁹

Παράλληλα, η πολιτική της κυβέρνησης περιλαμβάνει και την αποσυμφόρηση των κέντρων ταυτοποίησης και φιλοξενίας μέσω της επιτάχυνσης των διαδικασιών ασύλου

³⁹ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΑΣΥΛΟΥ (2023), "Statistics", <https://migration.gov.gr/en/statistika/>

και της βελτίωσης των συνθηκών διαβίωσης των αιτούντων άσυλο. Οι ΜΚΟ παίζουν σημαντικό ρόλο στην παροχή βασικών υπηρεσιών, όπως η ιατρική περίθαλψη και η ψυχολογική υποστήριξη.⁴⁰

Στο νομικό πλαίσιο, η Ελλάδα έχει υιοθετήσει νομοθετικές αλλαγές που στοχεύουν στην ενίσχυση της ασφάλειας των συνόρων και στην αποτελεσματική διαχείριση των μεταναστευτικών ροών. Η νέα νομοθεσία περιλαμβάνει αυστηρότερα μέτρα για την καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης και τη διασφάλιση της ομαλής ένταξης των νόμιμων μεταναστών στην ελληνική κοινωνία.⁴¹

Επιπλέον, η Ελλάδα συνεργάζεται στενά με την Ευρωπαϊκή Ένωση για την εφαρμογή κοινών πολιτικών και μέτρων διαχείρισης της μετανάστευσης. Αυτές οι πολιτικές περιλαμβάνουν την κατανομή των προσφύγων μεταξύ των κρατών-μελών και την ενίσχυση των επιχειρήσεων διάσωσης και επιτήρησης στη Μεσόγειο.

Η διαχείριση του μεταναστευτικού ζητήματος στην Ελλάδα αποτελεί μια σύνθετη πρόκληση που απαιτεί συντονισμένες προσπάθειες σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Η ενίσχυση της ασφάλειας των συνόρων, η βελτίωση των συνθηκών υποδοχής και φιλοξενίας των μεταναστών και η

⁴⁰ Βλ. παρακάτω.

⁴¹ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ (2020), “Εγχειρίδιο σχετικά με την ευρωπαϊκή νομοθεσία σε θέματα ασύλου, συνόρων και μετανάστευσης”, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/20203300_pdf_tk0220493elc_002.pdf Ω

εφαρμογή αποτελεσματικών νομοθετικών μέτρων είναι μερικές από τις βασικές προτεραιότητες της ελληνικής πολιτικής στο θέμα αυτό. Οι προσπάθειες αυτές υποστηρίζονται από τη συνεχή συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Ένωση και άλλους διεθνείς οργανισμούς για την αντιμετώπιση των προκλήσεων και την εξεύρεση βιώσιμων λύσεων.⁴²

⁴² Θ. ΓΙΑΝΝΟΥΣΗ (2016), "Ο ρόλος της τοπικής αυτοδιοίκησης στην τοπική ανάπτυξη. Πρόκληση για την ορθή και αποτελεσματική χρήση του χωρικού εργαλείου της βιώσιμης αστικής ανάπτυξης της προγραμματικής περιόδου 2014-2020", <https://www.academia.edu/29195468/>

2.7 Ο ρόλος της τοπικής αυτοδιοίκησης

Ο ρόλος της τοπικής αυτοδιοίκησης στη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών στις περιοχές της Μυτιλήνης, Χίου και Σάμου είναι πολυδιάστατος και κρίσιμος για την εύρυθμη λειτουργία των τοπικών κοινωνιών. Οι τοπικές αρχές αναλαμβάνουν σημαντικά καθήκοντα, από την υποδοχή και τη φιλοξενία μεταναστών έως την εξασφάλιση των κατάλληλων υποδομών και υπηρεσιών.

❖ **Υποδοχή και Φιλοξενία:** Οι τοπικές αρχές, συνεργαζόμενες με κρατικούς φορείς και μη κυβερνητικές οργανώσεις, οργανώνουν την υποδοχή των μεταναστών, εξασφαλίζοντας βασικές ανάγκες όπως στέγαση, τροφή και ιατρική περίθαλψη. Στη Χίο, για παράδειγμα, η κατασκευή νέων δομών φιλοξενίας έχει αποτελέσει αντικείμενο έντονων διαβουλεύσεων και αντιπαραθέσεων μεταξύ των τοπικών αρχών και της κεντρικής κυβέρνησης.⁴³

❖ **Υποδομές και Υπηρεσίες:** Η τοπική αυτοδιοίκηση διαδραματίζει κεντρικό ρόλο στη διαχείριση και βελτίωση των υποδομών, προκειμένου να ανταποκριθεί στις αυξημένες ανάγκες που προκαλούν οι μεταναστευτικές ροές. Αυτό περιλαμβάνει την

⁴³ Βλ. παρακάτω.

αναβάθμιση των εγκαταστάσεων υγειονομικής περίθαλψης και την παροχή εκπαιδευτικών προγραμμάτων για τους μετανάστες.⁴⁴

❖ **Κοινωνική Ένταξη:** Ένας από τους πιο σημαντικούς ρόλους της τοπικής αυτοδιοίκησης είναι η προώθηση της κοινωνικής ένταξης των μεταναστών. Μέσα από προγράμματα εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας, επαγγελματικής κατάρτισης και πολιτιστικών δραστηριοτήτων, οι τοπικές αρχές επιδιώκουν να διευκολύνουν την ένταξη των μεταναστών στις τοπικές κοινωνίες.⁴⁵

❖ **Προστασία και Ασφάλεια:** Η τοπική αυτοδιοίκηση έχει την ευθύνη της διασφάλισης της δημόσιας τάξης και της ασφάλειας τόσο των μεταναστών όσο και των ντόπιων κατοίκων. Η συνεργασία με τις αστυνομικές αρχές και η ανάπτυξη στρατηγικών για την αποτροπή κοινωνικών εντάσεων είναι κρίσιμα ζητήματα.⁴⁶

❖ **Οικονομική Υποστήριξη:** Η χρηματοδότηση από ευρωπαϊκά και κρατικά κονδύλια είναι απαραίτητη για την υποστήριξη των δράσεων της τοπικής αυτοδιοίκησης. Οι δήμοι συχνά καταρτίζουν και

⁴⁴ Δ. ΑΚΡΙΒΟΣ (2019), "Η συμβολή των μεταναστών στην ελληνική οικονομική και κοινωνική ζωή. Ο ρόλος της τοπικής αυτοδιοίκησης στο οξύ αυτό κοινωνικό φαινόμενο", <https://amitos.library.uop.gr/xmlui/handle/123456789/5361?locale-attribute=en>

⁴⁵ Θ. ΓΙΑΝΝΟΥΣΗ (2016), *ό.π.*

⁴⁶ ΚΕΔΕ (2020), "The role of local government in tourism and the economy", <https://kede.gr/en/kede/>

υποβάλλουν προγράμματα για την άντληση πόρων, προκειμένου να διαχειριστούν τις προκλήσεις που προκύπτουν από τις μεταναστευτικές ροές.⁴⁷

⁴⁷ Θ. Γιαννούση (2016), *ό.π.*

Κεφάλαιο 3ο.

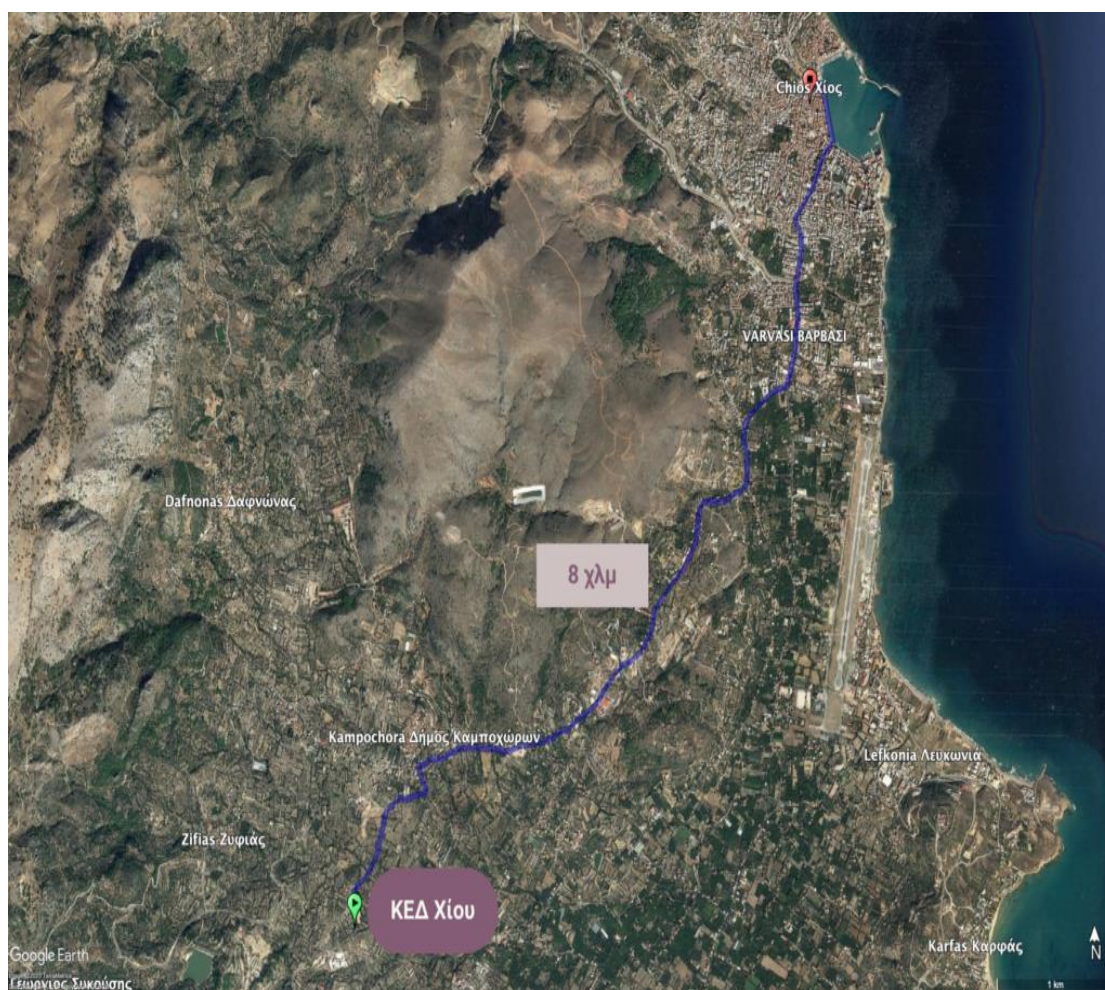
Τοπική αυτοδιοίκηση, κλειστές ελεγχόμενες δομές σε Χίο, Λέσβο, Σάμο και μορφές του φαινομένου της διαφθοράς.

3.1 Η περίπτωση της νήσου Χίου

Στο νησί της Χίου, το πρώην Κέντρο Υποδοχής και Ταυτοποίησης (ΚΥΤ) της Βιάλ που λειτουργεί από το 2016, μετονομάστηκε τον Νοέμβριο του 2022 σε Κλειστή Ελεγχόμενη Δομή (ΚΕΔ) Χίου. Βρίσκεται 8 χλμ. από την πόλη της Χίου, στο χωριό Χαλκειός. Η δομή έχει κατασκευαστεί σε ένα παλαιότερο εγκαταλελειμμένο εργοστάσιο αλουμινίου, όπου το μισό τμήμα του εργοστασίου χρησιμοποιείται τα τελευταία χρόνια ως κέντρο διαχωρισμού και ανάκτησης αποβλήτων, με αποτέλεσμα τους καλοκαιρινούς μήνες να υπάρχει έντονη δυσοσμία. Έως τον Νοέμβριο του 2022, οι νεοαφιχθέντες μεταφέρονταν στη δομή καραντίνας στη περιοχή Λευκωνιά για περίοδο 14 ημερών, στο πλαίσιο των προστατευτικών μέτρων για τη μη εξάπλωση της Covid-19.

Η δομή καραντίνας στη Λευκωνιά έκλεισε οριστικά στις 31 Δεκεμβρίου 2022.⁴⁸

Εικόνα 1

Πηγή: <https://rsaeean.org/el>

⁴⁸ <https://rsaeean.org/el>

Πίνακας 3

Απόσταση του ΚΕΔ από αστικό κέντρο νησιού	8χλμ
Κόστος εισιτηρίου μεταφοράς ανά άτομο και ανά διαδρομή	1,5e
Κόστος μεταφοράς με ταξί	13e

Πηγή: <https://rsaegean.org/el>

Εικόνα 2

Πηγή: <https://rsaegean.org/el>

Πίνακας 4

Ονομαστική Χωρητικότητα ΚΕΔ Χίου	1014
Διαμένοντες 1ο τρίμηνο 2023	411
Άνδρες	56%
Γυναίκες	29%
Παιδιά	15%
Σομαλία	30%
Παλαιστίνη	18%
Σιέρα Λεόνε	14%
Λ.Δ. Κονγκό	8%
Σουδάν	7%
Άλλες	23%
Ονομαστική χωρητικότητα "ασφαλούς περιοχής" για παιδιά	7

Πηγή: <https://data.unhcr.org/en/situations/mediterranean/location/5179>

Ανά περιόδους, προκύπτουν σημαντικά ζητήματα στη δομή, όπως η μη ύπαρξη Επιτρόπου για τα ασυνόδευτα ανήλικα, η μη ανανεώσεις των συμβάσεων δικηγόρων για τα παιδιά αυτά, η μείωση του αριθμού των οργανώσεων που δραστηριοποιούνται στο πεδίο, με σημαντικές επιπτώσεις στην παροχή υπηρεσιών και αγαθών πρώτης ανάγκης. Επιπλέον απουσιάζουν συχνά οι εναλλακτικές μορφές στέγασης για ευάλωτους ενήλικες, οικογένειες, ενώ είναι ελάχιστα τα άτομα τα οποία βρίσκουν στέγαση με δικούς τους πόρους (self-accommodated people). Επίσης, συχνά προκύπτει το ζήτημα της έλλειψης γιατρού μέσα στη δομή, της έλλειψης ψυχοκοινωνικής στήριξης, ακόμα και για τα ασυνόδευτα ανήλικα, της έλλειψης κοινωνικού λειτουργού· έτσι, όταν πρέπει να γίνει διερεύνηση ενός περιστατικού που κανονικά μπορεί να πραγματοποιήσει μόνο κοινωνική

λειτουργός, αναλαμβάνουν τη διαδικασία οι ψυχολόγοι. Ως προς τις διαδικασίες κρίσης περί της ευαλωτότητας, το έλλειμμα ιατρικού προσωπικού, καλύπτεται συχνά από νοσηλευτικό προσωπικό· πιο συγκεκριμένα, υποβάλλονται ερωτήσεις στους αιτούντες άσυλο και στη συνέχεια τα σχετικά έγγραφα υπογράφονται από γιατρό που μεταβαίνει στη δομή από το Νοσοκομείο της Χίου ή από κλιμάκιο του ΕΟΔΥ. Πρόκειται για μια διαδικασία, η οποία αποκλείει από την ιατρική εξέταση όσους έχουν θεωρηθεί ότι δεν πληρούν τα κριτήρια ευαλωτότητας, καθώς μόνο στην περίπτωση αμφιβολίας, τους δίνεται ραντεβού για ιατρική εξέταση και έκδοση της ιατρικής τους κάρτας.⁴⁹ Ένα ακόμη ζήτημα που προκύπτει ανα περιόδους είναι αυτό των μεταφραστών· συνήθως υπάρχουν τρεις αραβόφωνοι μεταφραστές, μία γαλλόφωνη και ένας διερμηνέας για σομαλικά, που καλούνται παράλληλα να καλύψουν ανάγκες και σε άλλες υπηρεσίες. Για παράδειγμα, το Γενικό Νοσοκομείο Χίου «Σκυλίτσειο» δεν διαθέτει διερμηνείς, κάτι που καθιστά πολλές φορές εξαιρετικά δυσχερή την επικοινωνία των ασθενών με το προσωπικό. Είναι χαρακτηριστικό ότι, σε περιπτώσεις εκτάκτων αναγκών, γίνεται τηλεφωνική διερμηνεία με διαθέσιμους διερμηνείς από την ΚΕΔ.⁵⁰ Σύμφωνα τώρα με την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ,⁵¹ μέσα

⁴⁹ <https://rsaegean.org/el/chios-2023/#footnote-3>

⁵⁰ <https://www.unhcr.org/gr/>

⁵¹ <https://www.unhcr.org/gr/>

στην ΚΕΔ παρέχεται νομική βοήθεια από τη ΜΕΤΑδραση, με έναν δικηγόρο πλήρους απασχόλησης, καθώς και από την PRAKSIS για νομικές διαδικασίες παιδιών σε οικογένειες, με έναν δικηγόρο μερικής απασχόλησης. Οι οργανώσεις Equal Rights Beyond Borders⁵² και η RSA,⁵³ παρέχουν επίσης νομική στήριξη, χωρίς ωστόσο να έχουν παρουσία μέσα στην ΚΕΔ.

⁵² <https://equal-rights.org/>

⁵³ <https://rsaegean.org/el/>

3.2 Η περίπτωση της νήσου Λέσβου

Η δομή στο νησί, βρίσκεται στη θέση Μαυροβούνι, πέντε περίπου χιλιόμετρα απόσταση από το κέντρο της Μυτιλήνης. Ξεκίνησε τη λειτουργία του ως Προσωρινή Δομή Φιλοξενίας αιτούντων άσυλο μετά την καταστροφή του Κέντρου Υποδοχής και Ταυτοποίησης (ΚΥΤ) της Μόριας από φωτιά τον Σεπτέμβριο του 2020, και έκτοτε λειτούργησε ως Κέντρο Υποδοχής και Ταυτοποίησης Μυτιλήνης (ΚΥΤ Λέσβου).

Το Νοέμβριο του 2022 η δομή μετατράπηκε από Κέντρο Υποδοχής και Ταυτοποίησης (ΚΥΤ) σε Κλειστή Ελεγχόμενη Δομή (ΚΕΔ). Στεγάζεται σε ένα πρώην πεδίο βολής και βρίσκεται πολύ κοντά στη θάλασσα, εκτεθειμένη στις καιρικές συνθήκες, κυρίως στον βόρειο άνεμο και τη σκόνη, γεγονός που δυσχεραίνει σοβαρά τη διαβίωση.

Εικόνα 3

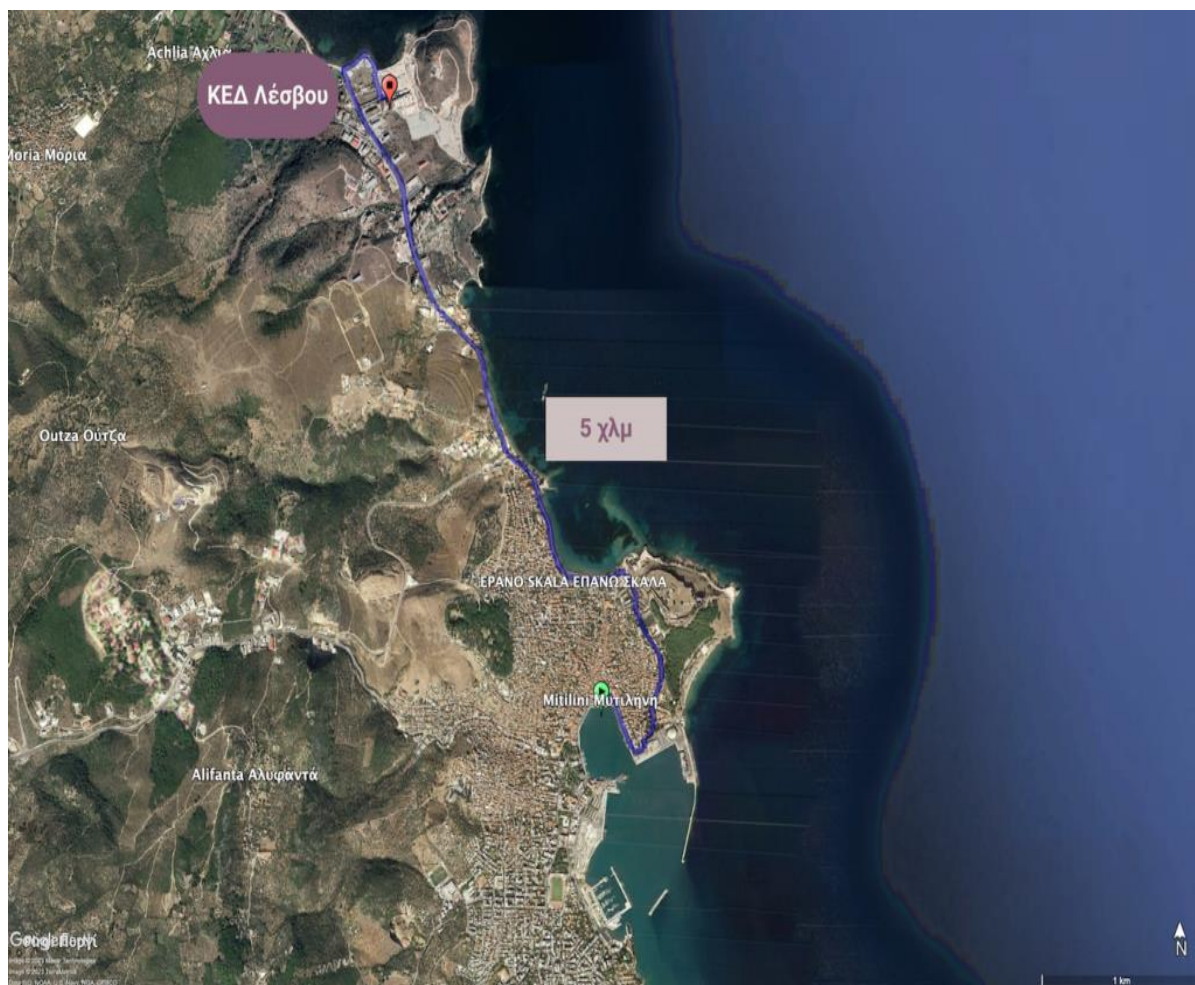
Πηγή: <https://rsaegean.org/el>

Πίνακας 5

Απόσταση του ΚΕΔ από αστικό κέντρο νησιού	5χλμ
Κόστος εισιτηρίου μεταφοράς ανά άτομο και ανά διαδρομή	1ε
Κόστος μεταφοράς με ταξί	6,5ε

Πηγή: <https://rsaegean.org/el>

Εικόνα 4

Πηγή: <https://www.unhcr.org/gr/>

Πίνακας 6

Ονομαστική Χωρητικότητα ΚΕΔ Λέσβου	8000
Διαμένοντες 1 ^ο τρίμηνο 2023	2152
Άνδρες	48%
Γυναίκες	26%
Παιδιά	26%
Σομαλία	8%
Αφγανιστάν	42%
Ερυθραία	10%
Υεμένη	8%
Σουδάν	7%
Άλλες	21%
Ονομαστική χωρητικότητα "ασφαλούς περιοχής" για παιδιά	100

Πηγή: <https://data.unhcr.org/en/situations/mediterranean/location/5179>

Εικόνα 4

Πηγή: <https://www.unhcr.org/gr/>

Συμπληρωματική προς την ΚΕΔ Λέσβου (Μαυροβούνι) είναι η Ελεγχόμενη Δομή Προσωρινής Φιλοξενίας Αιτούντων Άσυλο Δυτικής Λέσβου (θέση Μεγάλα Θέρμα ή Καστέλια), όπου μεταφέρονται οι νεοαφιχθέντες στα όρια του Δήμου της Δυτικής Λέσβου.⁵⁴ Παρά το γεγονός ότι πλέον ανήκει επίσημα στην αρμοδιότητα και ευθύνη της Υπηρεσίας Υποδοχής και Ταυτοποίησης του Υπουργείου

⁵⁴ <https://rsaegean.org/el/chios-2023/#footnote3>

Μετανάστευσης και Ασύλου,⁵⁵ στη συγκεκριμένη δομή δεν τηρείται η προβλεπόμενη διαδικασία καταγραφής και ταυτοποίησης, του εντοπισμού των ευάλωτων περιπτώσεων, ούτε παρέχονται οι αρμόζουσες συνθήκες υποδοχής, με τους διαμένοντες να παραμένουν σε συνθήκες απομόνωσης από τον έξω κόσμο. Η δομή βρίσκεται σε μισθωμένο χώρο σε απομακρυσμένη περιοχή και υποδέχεται ανθρώπους που μόλις έχουν φθάσει στο νησί.

Στα ζητήματα που αντιμετωπίζει η συγκεκριμένη δομή, περιλαμβάνονται, το ότι δεν υπάρχει ιατρικό ή νοσηλευτικό προσωπικό, παρά το γεγονός ότι απέχει 50 χλμ από το Γενικό Νοσοκομείο «Βοστάνειο» Λέσβου και περί τα 30 χλμ από το Κέντρο Υγείας Καλλονής. Κατά την περίοδο της πανδημίας, κλιμάκιο του ΕΟΔΥ μετέβαινε για τον έλεγχο σχετικά με τον Covid-19, ενώ κινητή μονάδα των Γιατρών Χωρίς Σύνορα, επισκεπτόταν τους διαμένοντες δύο φορές την εβδομάδα.

Είναι χαρακτηριστικό ότι, η συγκεκριμένη δομή, αρχικώς, προβλεπόταν για την ολιγοήμερη παραμονή των ανθρώπων. Ακόμη και σήμερα δεν παρέχονται οι απαραίτητες υλικές συνθήκες διαβίωσης καθώς πρόκειται για έναν περιφραγμένο υπαίθριο χώρο, σε κοντινή απόσταση από τη θάλασσα και εκτεθειμένες στις εκάστοτε καιρικές συνθήκες. Τα επιμέρους τμήματα εντός της δομής χωρίζονται

⁵⁵ <https://migration.gov.gr/ris2/>

μεταξύ τους με συρματοπλέγματα και δεν είναι δυνατή η κίνηση ούτε καν εντός της δομής καθώς οι διαμένοντες δεν έχουν δυνατότητα εξόδου από τον περιφραγμένο χώρο που τους έχει ορισθεί. Εντός κάθε διακριτού περιφραγμένου τμήματος έχουν τοποθετηθεί πλαστικοί οικίσκοι (RHUs) χωρίς κρεβάτια όπου οι διαμένοντες παραμένουν σε συνθήκες συνωστισμού και χωρίς να πληρούνται οι ελάχιστες προδιαγραφές ασφαλούς διαμονής. Υπάρχουν πρόχειρες βρύσες/ντουζιέρες/τουαλέτες, ενώ εντοπίζεται ελλιπής πρόσβαση σε βασικά μέσα υγιεινής. Η πρόσβαση στο ζεστό νερό είναι επίσης εξαιρετικά περιορισμένη δεδομένου του συχνά μεγάλου αριθμού των ανθρώπων που παραμένουν εκεί. Το ηλεκτρικό ρεύμα παρέχεται από γεννήτρια για ελάχιστες ώρες την ημέρα, χωρίς πρόβλεψη για παροχή θέρμανσης ή ψύξης. Οι νεοαφιχθέντες στην πραγματικότητα κρατούνται στη δομή χωρίς παροχή ενημέρωσης, χωρίς την ύπαρξη σχετικής απόφασης και την τήρηση των αυστηρών εγγυήσεων της νομοθεσίας για την επιβολή της διοικητικής κράτησης ή έστω του περιορισμού ελευθερίας εντός της δομής που εφαρμόζεται κατά τη διάρκεια της διαδικασίας υποδοχής και ταυτοποίησης, χωρίς να εκκινούν οι διαδικασίες υποδοχής και ταυτοποίησης και χωρίς να τους κοινοποιούνται έγγραφα ώστε να γνωρίζουν τη νομική κατάσταση τους.

Αυτή η άτυπη κράτηση, από τον Νοέμβριο του 2022, διαρκούσε συνήθως για πέντε ημέρες και τουλάχιστον μέχρι να διενεργηθεί τεστ για Covid-19. Ο πραγματικός χρόνος παραμονής τους εκεί ωστόσο είναι απροσδιόριστος και παρατείνεται όταν δεν υπάρχουν διαθέσιμες θέσεις για την μεταφορά τους στην ΚΕΔ. Το αποτέλεσμα είναι να υπάρχουν άνθρωποι οι οποίοι κρατούνται αυθαίρετα άνευ τυπικής αιτιολογίας, χωρίς νόμιμη διαδικασία, για χρονικό διάστημα το οποίο δεν προσμετράτε στον ανώτατο αριθμό των 25 ημερών “περιορισμού ελευθερίας” τους, όπως προβλέπεται από τον Κώδικα Ασύλου. Επίσης, ως προς τα ασυνόδευτα ανήλικα, αυτά, παραμένουν μετά την άφιξη τους μέσα στην ΚΕΔ πολλές φορές για απροσδιόριστο χρονικό διάστημα, σε περιόδους που οι δομές φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων είναι πλήρεις. Επίσης, η RSA επισημαίνει ότι, οι επιζήσαντες ναυαγίων που ανήκουν σε ευάλωτη ομάδα λόγω της κατάστασης κινδύνου που έχουν βιώσει και που συχνά έχουν απωλέσει μέλη της οικογένειάς τους, οδηγούνται στην ΚΕΔ αμέσως μετά τη διάσωσή τους χωρίς παροχή ειδικών συνθηκών υποδοχής.⁵⁶

Όσον αφορά τις εναλλακτικές μορφές στέγασης που υπάρχουν στο νησί, σύμφωνα με την Ύπατη Αρμοστεία,⁵⁷ η τοπική ΜΚΟ Ηλιαχτίδα⁵⁸ διατηρεί δομή για ασυνόδευτα

⁵⁶ <https://rsaegean.org/el/>

⁵⁷ <https://www.unhcr.org/gr/>

⁵⁸ <https://iliaktida-amea.gr/>

ανήλικα και ο ΔΟΜ λειτουργεί την «ασφαλή περιοχή» (safe area) για ασυνόδευτα ανήλικα. Επιπλέον, η Διοτίμα⁵⁹ λειτουργεί ένα πρόγραμμα για την επείγουσα στέγαση επιζώντων έμφυλης βίας, ενώ η τοπική ΜΚΟ Αλληλεγγύη Λέσβος⁶⁰ λειτουργεί ένα πρόγραμμα στέγασης για γυναίκες μόνες ή/και με πολύ μικρά παιδιά.

Τέλος, μέσα στην ΚΕΔ, η ΜΚΟ ΜΕΤΑδραση,⁶¹ παρέχει μαθήματα μη τυπικής εκπαίδευσης για ανήλικους και ενήλικες, ενώ κάποιοι ελάχιστοι/ες φοιτούν σε εσπερινά σχολεία του νησιού.

Οι νεοαφιχθέντες στη Λέσβο, πριν την επίσημη καταγραφή τους, διαμένουν για ένα διάστημα σε καραντίνα μέσα σε rubhall⁶² στην ΚΕΔ Λέσβου, με εξαίρεση όσους μεταφέρονται στην Ελεγχόμενη Δομή Προσωρινής Φιλοξενίας Αιτούντων Άσυλο Δυτικής Λέσβου. Σύμφωνα με μαρτυρίες από υποθέσεις που χειρίστηκε νομικά η RSA, υπήρχαν περιπτώσεις στο προηγούμενο χρονικό διάστημα όπου οι νεοαφιχθέντες έπρεπε να κοιμηθούν σε παλέτες χωρίς στρώματα και σε ιδιαίτερα χαμηλές θερμοκρασίες. Καταγράφονται ελλείψεις σε ζεστό νερό, παιδικά γάλατα και κλινοσκεπάσματα, κακή ποιότητα των στρωμάτων, καθώς και παράπονα για την ποιότητα του φαγητού.

⁵⁹ <https://diotima.org.gr/gynaika-kai-prosfygissa-sti-lesvo/>

⁶⁰ <https://www.lesvossolidarity.org/el/>

⁶¹ <https://metadrasi.org/>

⁶² Ιδιαίτερα μεγάλη, μετατοπιζόμενη δομή σαν σκηνή, που χρησιμοποιείται συχνά σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης.

Εργαζόμενοι/ες στη δομή αλλά και διαμένοντες κάνουν λόγο για πολύ συχνές διακοπές ρεύματος, επιπρόσθετα των γενικών προβλημάτων. Αναφέρουν επίσης οικονομική δυσχέρεια λόγω αδυναμίας εύρεσης εργασίας.

Παρά την σχετική βελτίωση των στεγαστικών συνθηκών σε σχέση με την δομή στην Μόρια, η κατάσταση μέσα στην ΚΕΔ Λέσβου απαιτεί προσοχή, κυρίως λόγω της έλλειψης ιατρικού προσωπικού, ψυχολόγων και διερμηνέων, ενώ είναι πολύ προβληματική η διαδικασία αναγνώρισης της ευαλωτότητας και υπάρχουν σοβαρές ελλείψεις στην Υπηρεσία Υποδοχής και Ταυτοποίησης. Εκτός της δομής, οι Γιατροί Χωρίς Σύνορα παρέχουν ιατρικές υπηρεσίες και η οργάνωση INTERSOS HELLAS⁶³ με πρόγραμμα ψυχικής υγείας και ψυχοκοινωνικής υποστήριξης.

Στα ζητήματα που εντοπίζονταν, περιλαμβάνονται και τα προβλήματα που υπήρχαν στην πρόσβαση δικηγόρων μέσα στη δομή. Όπως είχε αναφέρει η Υποστήριξη Προσφύγων στο Αιγαίο-RSA σε κοινό υπόμνημα με την οργάνωση HIAS προς την Ευρωπαϊά Συνήγορο,⁶⁴ οι δικηγόροι που επιθυμούσαν να εισέλθουν στη δομή, πρέπει να υποβάλλουν «αίτηση εισόδου» για κάθε επωφελούμενο/η που επιθυμούσαν να επισκεφθούν, τουλάχιστον μία ημέρα νωρίτερα από την επίσκεψή τους, ώστε να λάβουν την

⁶³ <https://www.intersos.gr/mentalhealth-2/>

⁶⁴ Βλ. <https://rsaegean.org/el/rsa-hias-eu-ombudsman-submission/>

«απαραίτητη έγκριση» από την Διοίκηση της ΚΕΔ. Απαιτούνταν επίσης θεωρημένη υπογεγραμμένη εξουσιοδότηση από τους ωφελούμενους πριν εγκριθεί η είσοδος των δικηγόρων – ακόμη και για την αρχική επαφή μαζί τους. Πάντως τα προβλήματα, επιλύθηκαν, μετά την αντίδραση των δραστηριοποιούμενων οργανώσεων και την επίκληση σχετικής γνωμοδότησης του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών προς το Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, με αποτέλεσμα, η είσοδος των δικηγόρων γίνεται μόνο με την επίδειξη της δικηγορικής τους ταυτότητας.

Σύμφωνα με την Έπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες,⁶⁵ δωρεάν νομικές υπηρεσίες εντός της ΚΕΔ παρείχαν, σε καθημερινή βάση εκ περιτροπής στο Κέντρο Προστασίας της Έπατης Αρμοστείας, το Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες-ΕΣΠ,⁶⁶ με έναν Έλληνα δικηγόρο και η ΜΕΤΑδραση με δύο Έλληνες δικηγόρους, καθώς και οι Ευρωπαίοι Δικηγόροι στη Λέσβο (ELIL) με δύο Έλληνες δικηγόρους. Επίσης, όπως επισημαίνει η Έπατη Αρμοστεία, πέραν της συνήθους παρουσίας των προαναφερθέντων φορέων, όλες οι οργανώσεις νομικής βοήθειας στη Λέσβο συμφώνησαν να μοιραστούν τα στοιχεία επικοινωνίας τους σε ένα «φυλλάδιο οργανώσεων νομικής βοήθειας», το οποίο διατίθεται σε οκτώ γλώσσες και διανέμεται από την Έπατη

⁶⁵ <https://rsaegean.org/el/lesvos-2023/#footnote-6>

⁶⁶ <https://gcr.gr/el/>

Αρμοστέία σε όλους τους νεοαφιχθέντες στο νησί, πριν από την καταγραφή τους από τις ελληνικές αρχές, καθώς και σε κάθε άλλη στιγμή που οι κάτοικοι της ΚΕΔ ζητούν πληροφορίες για νομική βοήθεια από αυτήν.

3.3 Η περίπτωση της νήσου Σάμου

Η Κλειστή Ελεγχόμενη Δομή (ΚΕΔ) της Σάμου εγκαινιάστηκε τον Σεπτέμβριο του 2021 μετά το κλείσιμο του Κέντρου Υποδοχής και Ταυτοποίησης (ΚΥΤ) στο Βαθύ και παρά τις αντιδράσεις τοπικών φορέων και της κοινωνίας των πολιτών. Βρίσκεται στη θέση «Ζερβού» του Δήμου Ανατολικής Σάμου, σε ορεινό σημείο, στην περιοχή των παλιών σφαγείων, 9 περίπου χιλιόμετρα από το Βαθύ (πρωτεύουσα του νησιού). Εντός της δομής έχουν γίνει γραφειακές υποδομές για περίπου 400 θέσεις εργασίας, ώστε να καλύψουν τις ανάγκες του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου, της Ελληνικής Αστυνομίας και των λοιπών εμπλεκόμενων φορέων.

Εικόνα 5

Πηγή: <https://rsaeean.org/el>

Πίνακας 7

Απόσταση του ΚΕΔ από αστικό κέντρο νησιού	8χλμ
Κόστος εισιτηρίου μεταφοράς ανά άτομο και ανά διαδρομή	1,6ε
Κόστος μεταφοράς με ταξί	14ε

Πηγή: <https://rsaeean.org/el>

Πίνακας 8

Ονομαστική Χωρητικότητα ΚΕΔ Σάμου	2040
Διαμένοντες 1 ^ο τρίμηνο 2023	876
Άνδρες	68%
Γυναίκες	18%
Παιδιά	14%
Παλαιστίνη	30%
Σιέρα Λεόνε	27%
Λ.Δ.Κονγκό	14%
Αφγανιστάν	6%
Σουδάν	3%
Άλλες	20%
Ονομαστική χωρητικότητα "ασφαλούς περιοχής" για παιδιά	320

Πηγή: <https://data.unhcr.org/en/situations/mediterranean/location/5179>

Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις που δραστηριοποιούνται στο νησί παρέχουν στέγαση εκτός της δομής σε πολύ περιορισμένο αριθμό ατόμων. Σύμφωνα με την Ύπατη Αρμοστεία, όσον αφορά εναλλακτικές μορφές στέγασης, υπάρχει μόνο η μεταβατική δομή φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων από τη ΜΕΤΑδραση⁶⁷ και ένας περιορισμένος αριθμός αυτοεξυπηρετούμενων ατόμων, ο οποίος υποστηρίζεται από τη ΜΚΟ Space Eye⁶⁸ για τη μίσθωση διαμερισμάτων σε αστικό περιβάλλον. Η ΜΕΤΑδραση προσφέρει μαθήματα μη τυπικής εκπαίδευσης για ενήλικες μέσα στην ΚΕΔ, ενώ εκτός ΚΕΔ μαθήματα Ελληνικών γίνονται από εθελόντες/ριες.

⁶⁷ <https://metadrasi.org/timeline>

⁶⁸ <https://space-eye.org/hellas>

Στη Σάμο λειτουργεί το Κέντρο Μελέτης και Δημιουργικής απασχόλησης από την ΑΡΣΙΣ⁶⁹ που παρέχει υπηρεσίες απογευματινής ενισχυτικής διδασκαλίας για τα παιδιά προσφύγων που φοιτούν στα δημόσια σχολεία του νησιού, πρόγραμμα διδασκαλίας ελληνικών, αγγλικών και μαθηματικών για ασυνόδευτα ανήλικα, όπως επίσης και παροχή μαθημάτων δεξιοτήτων ζωής (life skills) για όλα τα παιδιά. Η δομή φυλάσσεται από την Ελληνική Αστυνομία και από ιδιωτική εταιρεία φύλαξης όλο το 24ωρο, με παρουσία τουλάχιστον 50 ένστολων σε κάθε βάρδια.

⁶⁹ <https://arsis.gr/ipodohi-asynodeyton-samos/>

Εικόνα 6

Πηγή: <https://rsaegean.org/el>

Και στη Σάμο είχαν παρατηρηθεί ζητήματα, ως προς την πρόσβαση δικηγόρων μέσα στη δομή, παρόμοια με εκείνα στη Λέσβο. Οι δικηγόροι των οργανώσεων Avocats Sans Frontières,⁷⁰ HPLP⁷¹ και I Have Rights⁷² που δεν εργάζονται μέσα στην ΚΕΔ, υπέγραψαν μια αναφορά στον Συνήγορο του Πολίτη⁷³ σχετικά με τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν με

⁷⁰ <https://www.avocatssansfrontieres-france.org/en/missions/samos-legal-centre/>

⁷¹ <https://www.humanrightslp.eu/>

⁷² <https://ihaverights.eu/>

⁷³ <https://www.synigoros.gr/el>

την πρόσβαση στη δομή. Στην ΚΕΔ Σάμου, υπάρχουν σοβαρά ζητήματα με την στελέχωση σε ιατρικό προσωπικό. Έξω από τη δομή υπάρχει κινητό ιατρείο των Γιατρών Χωρίς Σύνορα. Το νοσοκομείο του νησιού δεν διαθέτει διερμηνείς. Ένας αραβόφωνος διερμηνέας του ΕΟΔΥ από την ΚΕΔ και διερμηνείς οργανώσεων συνδράμουν το νοσοκομείο όταν παραστεί ανάγκη για να εξυπηρετηθούν τα περιστατικά.

3.4 Τοπική αυτοδιοίκηση, μεταναστευτικές ροές και μορφές του φαινομένου της διαφθοράς.

Κατά τον στρατηγικό σχεδιασμό περί της διαχείρισης των ζητημάτων των μεταναστευτικών ροών, πρέπει να ληφθεί υπόψη, ο κομβικός παράγων της Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Η διαχείριση των μεταναστευτικών ροών αποτελεί ένα σύνθετο και πολυδιάστατο ζήτημα που επηρεάζει την κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή των τοπικών κοινωνιών. Ειδικώς για την Ελλάδα, λόγω των μεγάλων μεταναστευτικών πιέσεων που δέχεται ως απόρροια της γεωγραφικής της θέσης, το ζήτημα αυτό, καθίσταται ακόμη πιο έντονο. Στους πίνακες που ακολουθούν, καταγράφονται, αφενώς οι αφίξεις μεταναστών στην Ελλάδα κατά την περίοδο 2014-2023, αφετέρου οι αφίξεις δια θαλάσσης και ανά εθνικότητα για το 1^ο εξάμηνο του τρέχοντος έτους.

Πίνακας 1
Αφίξεις Μεταναστών στην Ελλάδα 2014-2023

Έτος	Αφίξεις δια θαλάσσης	Αφίξεις δια ξηράς	Νεκροί/αγνοούμενοι
2023	41,561	7,160	799
2022	12,758	6,022	343
2021	4,331	4,826	115
2020	9,714	5,982	105
2019	59,726	14,887	71
2018	32,494	18,014	187
2017	29,718	6,592	56
2016	173,450	3,784	441
2015	856,723	4,907	799
2014	41,038	2,280	405

Πηγή: Επεξεργασία δεδομένων, <https://data.unhcr.org/en/situations/mediterranean/>

Πίνακας 2
Αφίξεις δια θαλάσσης ανά εθνικότητα για το 2024
(1^ο εξαμ.)

Χώρα Προέλευσης	Αριθμός Αφίξεων	Ποσοστό
Αφγανιστάν	4,152	43.7%
Συρία	1,635	17.2%
Αίγυπτος	1,250	13.1%
Ερυθραία	434	4.6%
Παλαιστίνη	406	4.3%
Υεμένη	263	2.8%
Άλλες	248	2.6%
Σιέρρα Λεόνε	221	2.3%
Σουδάν	199	2.1%
Πακιστάν	148	1.6%
Σομαλία	142	1.5%
Ιράν	100	1.1%
Ανιθαγενής- Stateless	63	0.7%
Καμερούν	56	0.6%
Ιράκ	47	0.5%
Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό	41	0.4%
Αιθιοπία	37	0.4%
Γουινέα	35	0.4%
Κουβέιτ	26	0.3%
Αλγερία	6	0.1%

Πηγή: Επεξεργασία δεδομένων, <https://data.unhcr.org/en/situations/mediterranean>

Η Τοπική Αυτοδιοίκηση στην Ελλάδα, τόσο σε επίπεδο πρώτου βαθμού (δήμοι) όσο και σε επίπεδο δευτέρου βαθμού (περιφέρειες), διαδραματίζει ή πρέπει να διαδραματίζει, καθοριστικό ρόλο, τόσο στη λήψη αποφάσεων όσο και στην υλοποίηση πολιτικών που αφορούν στις μεταναστευτικές ροές. Ειδικότερα:

→ Άμεση Επαφή με την Κοινωνία

- Οι τοπικές αρχές είναι πιο κοντά στους πολίτες και έχουν καλύτερη κατανόηση των αναγκών και των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν οι τοπικές κοινωνίες.
- Η εμπιστοσύνη των πολιτών προς τις τοπικές αρχές είναι συνήθως μεγαλύτερη από ό,τι προς την κεντρική κυβέρνηση.

→ Υλοποίηση Πολιτικών

- Η Τοπική Αυτοδιοίκηση έχει την αρμοδιότητα να εφαρμόζει κεντρικές πολιτικές σε τοπικό επίπεδο, προσαρμόζοντάς τις στις ιδιαίτερες ανάγκες της περιοχής.
- Η εμπειρία της στην παροχή υπηρεσιών και η άμεση αντίδραση στις ανάγκες της κοινότητας την καθιστούν σημαντικό φορέα υλοποίησης.

Σε ένα τέτοιο πλαίσιο, αναπτύσσονται τόσο προκλήσεις όσο και ευκαιρίες για την τοπική αυτοδιοίκηση. Ειδικότερα:

→ Προκλήσεις:

- Αντιμετώπιση κοινωνικών εντάσεων και ξενοφοβίας.
- Διαχείριση των αυξημένων απαιτήσεων για κοινωνικές υπηρεσίες, όπως στέγαση, υγεία και εκπαίδευση.
- Οικονομική επιβάρυνση και ανάγκη για επιπλέον πόρους.

→ Ευκαιρίες:

- Ενσωμάτωση και αξιοποίηση των μεταναστών ως ενεργά μέλη της κοινωνίας.
- Ενίσχυση της πολυπολιτισμικότητας και της κοινωνικής συνοχής.
- Ανάπτυξη καινοτόμων λύσεων για τη διαχείριση των προκλήσεων.
- Ενίσχυση της Συνεργασίας με την Κεντρική Κυβέρνηση
- Συνεχής διάλογος και ανταλλαγή πληροφοριών για την καλύτερη κατανόηση των ζητημάτων και την ανάπτυξη κοινών στρατηγικών.

- Εξασφάλιση επαρκούς χρηματοδότησης και πόρων για την εφαρμογή των πολιτικών σε τοπικό επίπεδο.
- Ανάπτυξη Τοπικών Στρατηγικών και Προγραμμάτων
- Δημιουργία τοπικών συμβουλίων μεταναστευτικής πολιτικής με τη συμμετοχή μεταναστών και τοπικών φορέων.
- Ενίσχυση των προγραμμάτων ενσωμάτωσης, όπως μαθήματα γλώσσας, επαγγελματική κατάρτιση και πολιτιστικές ανταλλαγές.

Η Τοπική Αυτοδιοίκηση αποτελεί λοιπόν αναπόσπαστο μέρος της στρατηγικής διαχείρισης των μεταναστευτικών ροών. Η εμπειρία και η άμεση επαφή της με την κοινωνία την καθιστούν ιδανικό φορέα για την υλοποίηση πολιτικών που προάγουν την ενσωμάτωση και την κοινωνική συνοχή. Η ενίσχυση της συνεργασίας με την κεντρική κυβέρνηση και η ανάπτυξη τοπικών στρατηγικών μπορούν να συμβάλουν αποφασιστικά στη δημιουργία μιας κοινωνίας που αγκαλιάζει την πολυπολιτισμικότητα και την αλληλεγγύη.

Ο κομβικός αυτός ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, ως προς την διαχείριση των μεταναστευτικών ροών, έχει όμως και μια πολύ κρίσιμη διάσταση, η οποία απαιτεί

συγκεκριμένες επιστημονικές μεθοδολογίες μελέτης και ανάλυσης. Αυτή η διάσταση, δεν είναι άλλη από το ζήτημα της γένεσης, της ανάπτυξης και της επίπτωσης μορφών του φαινομένου της διαφθοράς στο πλαίσιο της ελληνικής Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Ως προς το ζήτημα αυτό, υφίσταται για τον κάθε ελληνικό δήμο, ένα περίπλοκο σύνολο παραγόντων, οι οποίοι παράγοντες οριοθετούν τις διαστάσεις της γένεσης, της ανάπτυξης και της επίπτωσης των εκάστοτε μορφών του φαινομένου της διαφθοράς που μπορούν να ανιχνευθούν στους δήμους της χώρας.

Καταρχάς, θα πρέπει να γίνει μια σύντομη αναφορά στα περί του φαινομένου της διαφθοράς. Ο όρος λοιπόν διαφθορά, αφορά σε ένα φαινόμενο· ένα δημιούργημα των ανθρώπων που συναντάμε σε όλες τις χώρες του κόσμου, ανεξαρτήτως γεωγραφικού χώρου, ιστορικού χρόνου και πολιτισμικού παραδείγματος. Θα πρέπει έτσι να την αντιληφθούμε, διαμέσου του ορισμού της: η διαφθορά, αφορά, σε εκείνο το ανθρώπινο φαινόμενο ενός συνόλου μορφών, διαφοροποιούμενων από χώρα σε χώρα ως προς τις πηγές γένεσης, τις διαστάσεις και τα αποτελέσματά τους.⁷⁴ Η κάθε τώρα υφιστάμενη μορφή του φαινομένου ή μελλούμενη, δεδομένου ότι το φαινόμενο δεν είναι στατικό

⁷⁴ Βλ. D. PRONTZAS (2024), "The Corruption Phenomenon: A Short Introduction to the World", *International Journal For Multidisciplinary Research (IJFMR)*, R.P., 14208, Feb.

αλλά διαρκώς εξελισσόμενο όπως ακριβώς και οι άνθρωποι που το δημιουργούν, αφορά σε μια τοποθετημένη χωρικός και προσδιορισμένη χρονικώς ιστορική πραγματικότητα· αφορά σε ένα ανθρώπινο και ταυτοχρόνως πολιτισμικό δημιούργημα, συγκεκριμένου γεωγραφικού χώρου και χρόνου.⁷⁵

Σε τι συνίσταται όμως μια μορφή διαφθοράς και σε τι αφορά; Αφορά σε μια ανθρώπινη πράξη· σε μια πράξη που σηματοδοτεί την υλοποίηση μιας επιδίωξης ενός ανθρώπου και με την οποία υλοποίηση, θα “παραχθεί” το κρίσιμο μέγεθος της επίπτωσης. Μιλάμε λοιπόν για το φαινόμενο της διαφθοράς, για ύπαρξη των αποκαλύψεων του, μόνον όταν έχουμε επιπτώσεις των μορφών του· επιπτώσεις όμοιων ή/και διαφορετικών ταυτοτήτων από τις επιδιώξεις· επιδιώξεις οι οποίες επιτυγχάνονται αποκλειστικώς διαμέσου των μορφών του φαινομένου.⁷⁶

Γιατί πρέπει όμως, έναν μελετητή του φαινομένου ή ένα στέλεχος διοίκησης, να τον απασχολεί το ζήτημα της ταυτότητας των επιπτώσεων μιας μορφής διαφθοράς; Ο πρώτος λόγος αφορά στο ότι οι επιπτώσεις αυτές, μπορεί να έχουν τέσσερα είδη αντίκτυπου· η έννοια του αντίκτυπου εδώ, αφορά στο είδος, στο “πρόσημο” της επίπτωσης μιας μορφής διαφθοράς: μπορεί έτσι να υφίσταται αρνητικός

⁷⁵ Στο ίδιο.

⁷⁶ Δ.ΠΡΟΝΤΖΑΣ, (2023), *Το φαινόμενο της διαφθοράς*, Αθήνα, Παπαζήσης· -(2017), *Η Διαφθορά. Από τη θεωρία στη Γεωγραφία*, Αθήνα, Παπαζήσης.

αντίκτυπος, θετικός αντίκτυπος, αντίκτυπος “παραγωγής ισορροπιών” και μια τελευταία περίπλοκη κατηγορία, όπου παράγονται όλα μαζί ταυτόχρονα. Ο δεύτερος λόγος, είναι ακόμη πιο απαιτητικός: με την απόδοση σε μια ανθρώπινη πράξη του όρου μορφή διαφθοράς, έρχεται στο προσκήνιο το ερώτημα περί του τι κάνουμε με αυτήν την μορφή διαφθοράς, πως την διαχειριζόμαστε, ποιος είναι ο στόχος μας.⁷⁷

Πρόκειται για δύο ζητήματα τα οποία συνδέονται με το ζήτημα των διαστάσεων της επίπτωσης μιας μορφής διαφθοράς: μια μορφή διαφθοράς μπορεί να έχει υλική διάσταση, άυλη ή και τις δύο μαζί ταυτόχρονα. Στην υλική διάσταση, υπάρχει ένα συγκεκριμένο αποτέλεσμα π.χ. το χρήμα· με την άυλη διάσταση, θα παραχθεί τόσο η αντανάκλαση της επιδίωξης ως ζήτημα νοοτροπίας, κουλτούρας, πολιτισμού όσο και η αντίληψη περί της ταυτότητας της επίπτωσης από μια συγκεκριμένη κοινωνική ένωση. Μέσα λοιπόν από αυτό το επιστημονικό πλαίσιο πειθαρχιών, προϋποθέσεων, απαιτήσεων και βηματισμών, διαμορφώνεται ο Κώδικας των μορφών διαφθοράς· ένας κώδικας ανοιχτός, λόγο της εξελικτικής δυναμικής του φαινομένου και των μορφών που αυτό λαμβάνει στην κάθε κοινωνική ένωση.⁷⁸

⁷⁷ D. PRONTZAS (2024), *ό.π.*

⁷⁸ Περί του Κώδικα των Μορφών Διαφθοράς, βλ. Δ.ΠΡONTZΑΣ, (2023), *ό.π.*

Αναφέρθηκε προηγουμένως ότι, για τον κάθε ελληνικό δήμο, υφίσταται ένα περίπλοκο σύνολο παραγόντων, το οποίο σύνολο, οριοθετεί τις διαστάσεις της γένεσης, της ανάπτυξης και της επίπτωσης των εκάστοτε μορφών του φαινομένου της διαφθοράς που μπορούν να ανιχνευθούν στους δήμους της χώρας.

Το σύνολο τώρα αυτών των παραγόντων, ξεκινά από το προσωπικό προφίλ *homo corruptus*⁷⁹ του κάθε ξεχωριστού στελέχους (μόνιμου ή μη, όλων των ιεραρχικών βαθμίδων) ενός ΟΤΑ, από το προφίλ *homo corruptus* του τοπικού πληθυσμού (πληθυσμιακό προφίλ *homo corruptus*), από τις σχέσεις των τοπικών πληθυσμών και πληθυσμιακών ομάδων με τους υποψήφιους/εκλεγμένους αιρετούς άρχοντες και τα στελέχη τους, τις σχέσεις που αναπτύσσονται της κεντρικής κυβέρνησης με τους υποψήφιους/εκλεγμένους τοπικούς άρχοντες, τις σχέσεις των μόνιμων στελεχών της τοπικής διοίκησης των ΟΤΑ με τους αιρετούς άρχοντες και φθάνουν μέχρι το προφίλ του εκάστοτε αιρετού άρχοντα και το κανονιστικό /ρυθμιστικό πλαίσιο που διέπει την λειτουργία του κάθε ΟΤΑ.

Πρόκειται για ένα “ιδιόρρυθμο σύνολο παραγόντων”⁸⁰ που καθορίζουν τη δράση και την λειτουργία ενός ΟΤΑ. Εντός αυτού του ιδιόρρυθμου συνόλου, πρέπει να αναζητούνται,

⁷⁹ Περί του προφίλ ενός *homo corruptus*, βλ. Δ.ΠΡΟΝΤΖΑΣ (2023), *ό.π.*

⁸⁰ Περί του όρου, βλ. Δ.ΠΡΟΝΤΖΑΣ, (2023), *ό.π.*

τόσο οι μηχανισμοί διαμόρφωσης του κάθε ξεχωριστού ιδεοτύπου της διαφθοράς,⁸¹ για τον εκάστοτε δήμο της χώρας, όσο και οι μηχανισμοί διαμόρφωσης του προφίλ *homo corruptus*⁸² των εκάστοτε αιρετών αρχόντων και των στελεχών τους.

Ασφαλώς, τα ανωτέρω, αφορούν σε ένα πλέγμα παραγόντων και μηχανισμών, των οποίων η συγκέντρωση των δεδομένων τους, προϋποθέτει ένα απαιτητικό πλαίσιο έρευνας και μελέτης.⁸³ Στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας, επιχειρείται η σταχυολόγηση ορισμένων, δειγματοληπτικού χαρακτήρα δεδομένων, τα οποία θα επιτρέπουν, μια πρώτη συγκέντρωση περί των προαναφερθέντων δεδομένων.

Ένα πρώτο λοιπόν ζήτημα, αφορά στο διοικητικό έλλειμμα των ελληνικών δήμων, κυρίως των περιφερειακών, όπως αυτών στα ελληνικά νησιά. Ένα έλλειμμα το οποίο αφορά στην έλλειψη κατάλληλης στελέχωσης, εξειδικευμένης γνώσης και στοιχειώδους υποδομής. Ειδικότερα, η μεταφορά αρμοδιοτήτων, από την κεντρική κυβέρνηση προς τους ΟΤΑ έχει γίνει χωρίς την απαραίτητη προετοιμασία. Πολλοί ελληνικοί δήμοι, κυρίως στην περιφέρεια, δεν διαθέτουν την απαραίτητη υποδομή για αρμοδιότητες που τους έχουν ανατεθεί από την κεντρική κυβέρνηση· επιπροσθέτως, δεν διαθέτουν ούτε τις αναγκαίες

⁸¹ Περί του ιδεοτύπου της διαφθοράς, βλ. Δ. ΠΡΟΝΤΖΑΣ (2017), *ό.π.*

⁸² Βλ. παραπάνω.

⁸³ Περί του σχετικού επιστημονικού βηματισμού, βλ. Δ.ΠΡΟΝΤΖΑΣ (2023), *ό.π.*

πιστώσεις και τους πόρους για την αποτελεσματική άσκηση αυτών των αρμοδιοτήτων.

Ένα δεύτερο ζήτημα, αφορά στους παράγοντες του έντονου τοπικισμού με τα χαρακτηριστικά της αλαζονείας και της απείθειας πολλών αιρετών τοπικών αρχόντων, κυρίως Δημάρχων, καθώς και των “μεταφορών” στο επίπεδο της τοπικής κοινωνίας και διοίκησης, των νοοτροπιών και πρακτικών της ελληνικής κεντρικής πολιτικής ζωής, όπως είναι οι πελατειακές σχέσεις και η κομματοκρατία.⁸⁴

Ένα τρίτο ζήτημα, αφορά σε πάγιες πρακτικές όπως αυτές των κατατμήσεων έργων σε μικρότερα για να γίνονται απευθείας ανάθεση σε επιλεγμένες εταιρίες, οι πρακτικές των παράνομων προσλήψεων, οι σκοπίμως ανεπαρκείς μελέτες για έργα ώστε να δικαιολογούνται πρόσθετες εργασίες και πρόσθετη αμοιβή για τον ανάδοχο.⁸⁵ πρόκειται για πρακτικές οι οποίες αναπτύσσονται και στα ζητήματα της διαχείρισης των μεταναστευτικών ροών προς τις ζώνες ευθύνης των δήμων.

Τα ζητήματα αυτά, επιτρέπουν την αντανάκλασή τους, σε συγκεκριμένες μορφές του φαινομένου της διαφθοράς, σύμφωνα με τον Κώδικα των Μορφών του.⁸⁶ Μορφές για τις οποίες απαιτείται η συγκέντρωση δεδομένων, για την

⁸⁴ Περί του μετασχηματισμού αυτών των «πρακτικών» σε μορφές του φαινομένου της διαφθοράς βλ. Δ.ΠΡΟΝΤΖΑΣ (2017), *ό.π.*

⁸⁵ Περί των πρακτικών αυτών, βλ. σχετικές εκθέσεις του Γενικού Επιθεωρητή Δημόσιας Διοίκησης και του Ελεγκτικού Συνεδρίου.

⁸⁶ Δ. ΠΡΟΝΤΖΑΣ(2023), *ό.π.*

γένεση, την ανάπτυξη και τις επιπτώσεις τους, δεδομένων των σχετικών διαφοροποιήσεών τους από δήμο σε δήμο.⁸⁷

Μια πρώτη έτσι μορφή διαφθορά, αφορά στην μορφή διαφθοράς των ομάδων πίεσης-lobby. Η μορφή διαφθοράς του lobbying, αφορά στις πρακτικές των λεγόμενων ομάδων πίεσης, πρακτικές οι οποίες αφορούν στην κρυφού/παρασκηνιακού τύπου άσκηση πίεσης προς άτομα, τα οποία διαθέτουν κάποια μορφή εξουσίας, όπως πολιτική, νομοθετική, δικαστική, κεντρικής ή περιφερειακής διοίκησης. Οι στόχοι αυτών των πιέσεων, αφορούν στην ικανοποίηση συγκεκριμένων επιδιώξεων αυτών των ομάδων, επιδιώξεις οι οποίες ποικίλλουν από νομοθετικές ρυθμίσεις μέχρι και διακρατικές συμφωνίες. Ειδικώς για τους ΟΤΑ στην Ελλάδα, έχουμε τα «lobby τοπικού χαρακτήρα»·⁸⁸ αυτά περιλαμβάνουν από ειδικές πληθυσμιακές ομάδες (ρομα), κυρίαρχες επαγγελματικές κατηγορίες (μεγάλοι ξενοδόχοι, κτηνοτρόφοι) μέχρι το προσωπικό και το ποίμνιο τοπικών εκκλησιών και μοναστηριών.⁸⁹

Η μορφή της πολιτικής διαφθοράς, αποτελεί μια ακόμη απαιτητική ως προς την ανάλυση και διαχείρισή της μορφή, ειδικώς στο πλαίσιο ενός οργανισμού τοπικής

⁸⁷ Περί της σχετικής μεθοδολογίας, βλ. Δ. ΠΡΟΝΤΖΑΣ, (2019), «Τοπική Αυτοδιοίκηση στην Ελλάδα και Μορφές του Φαινομένου της Διαφθοράς», *Σημειώσεις Πανεπιστημιακών Παραδόσεων*, <https://openeclass.panteion.gr/courses/TMC315/>

⁸⁸ Περί του όρου, βλ. παραπάνω.

⁸⁹ Για το ζήτημα της διασύνδεσης των θρησκειών με τις μορφές του φαινομένου της διαφθοράς, βλ. Δ. ΠΡΟΝΤΖΑΣ. (2022), "Οι δρόμοι της Θρησκείας και οι δρόμοι της Διαφθοράς", στο *Κοινωνία και Πολιτική στο Μεταίχμιο δύο αιώνων, Τιμητικός Τόμος για τον καθηγητή Αντώνη Παπαρίζο*, Αθήνα, Παπαζήσης.

αυτοδιοίκησης. Στην μορφή αυτή, περιλαμβάνονται ανθρώπινες ενέργειες εντός περίπλοκων και διαφοροποιούμενων πραγματικοτήτων πολιτισμού και συνύπαρξης, έντονα τοπικού χαρακτήρα· πρόκειται για πραγματικότητες που ξεκινούν από την σπουδαρχία,⁹⁰ τις συνθήκες και τους κανόνες περί εκλογής, τα κριτήρια επιλογής προσώπων για αξιώματα περιφερειακών, τοπικών διοικήσεων, τους κανόνες χρηματοδότησης προεκλογικών εκστρατειών, τα πλαίσια της σύγκρουσης συμφερόντων και φθάνουν μέχρι τις πραγματικότητες της κομματοκρατίας και του πελατειασμού, ως πυλώνες της δομής και της λειτουργίας των τοπικών πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών συστημάτων.⁹¹ Στο πλαίσιο της μορφής της πολιτικής διαφθοράς στους ΟΤΑ, ο εκάστοτε «δημαρχοκεντρισμός», σε συνδυασμό με την απουσία ενός συστήματος ισχυρών θεσμικών αντιβάρων εντός των ΟΤΑ και την σύγχυση ρόλων στο πλαίσιο του συστήματος τοπικής διακυβέρνησης, αποτελούν κρίσιμες παραμέτρους.⁹²

Η διαχρονική διατήρηση ενός “δικαιοπνικτικού περιβάλλοντος” λειτουργίας των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, συνδέεται άμεσα με τις μορφές διαφθοράς της πολυνομίας και της κακονομίας. Η πολυνομία καταρχάς,

⁹⁰ Αφορά στα άτομα τα οποία σπεύδουν, πρώιμα ή παρ’ αξίαν, να καταλάβουν κάθε μορφής αξιώματος, με στόχο την αυτοκαταξίωσή τους, βλ. περισσότερα Δ.ΠΡΟΝΤΖΑΣ (2023), *ό.π.*

⁹¹ Περί του ζητήματος βλ. Δ. ΠΡΟΝΤΖΑΣ (2016), «Ο περί δικαίου διαφθοράς λόγος στην Ελλάδα», στο Δ. ΖΙΟΥΒΑΣ (επιμ.), *Δίκαιο και Πολιτική κατά της Διαφθοράς*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη.

⁹² Βλ. Δ.ΠΡΟΝΤΖΑΣ (2019), *ό.π.*

αφορά στην πληθώρα νομικών ρυθμίσεων, πρωτογενούς (νόμοι) ή/και δευτερογενούς (προεδρικά διατάγματα, υπουργικές αποφάσεις κ.λπ.) προελεύσεως σε ένα έθνος κράτος· στον πυρήνα της δηλαδή βρίσκεται η ποσοτική παράμετρος των ρυθμιστικών παραγωγών.⁹³ Από την άλλη πλευρά, η κακονομία σχετίζεται με την λεγόμενη ποιοτική παράμετρο, δηλαδή με την πολυπλοκότητα, με την γλωσσική σαφήνεια ή ασάφεια των νομικών ρυθμίσεων· σχετίζεται με ζητήματα που αφορούν σε αντικρουόμενους για το ίδιο θέμα κανόνες, στην δικηγοροκρατία, σε πολύπλοκες διοικητικές διαδικασίες που συμπεριλαμβάνονται σε μια νομοθεσία, σε πρόχειρες ως και αυθαίρετες ρυθμίσεις μιας κυβέρνησης.⁹⁴

Μια ακόμη μορφή διαφθοράς, είναι αυτή της απάτης· αυτή, αφορά σε έναν μακρύ κατάλογο ανθρωπίνων ενεργειών για διάφορα και διαφορετικά πεδία, οι οποίες ξεκινούν από την δήλωση ψευδών στοιχείων, τις πολλαπλές χρηματοδοτήσεις, τις αθέμιτες προσφορές, τις φωτογραφικές προδιαγραφές, τις διαρροές στοιχείων προσφορών, τις αδικαιολόγητες απευθείας αναθέσεις, τις κατατμήσεις προμηθειών, τις αποφυγές διαγωνιστικών

⁹³ Βλ. Δ. ΠΡΟΝΤΖΑΣ (2023), ό.π· βλ. επίσης, του ιδίου (2018), «Κατανοώντας τη Διαφθορά», στο *Σύγχρονες Τάσεις Αντεγκληματικής Πολιτικής*, Αθήνα, Παπαζήσης.

⁹⁴ Ειδικώς για την Ελλάδα, βλ. Δ. ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ, Λ. ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΣ (2017), *Πολυνομία και κακονομία στην Ελλάδα. Ένα σχέδιο για ένα καλύτερο και αποτελεσματικότερο κράτος*, Αθήνα, Διανόησις· Δ. ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ, Λ. ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΣ, Π. ΜΑΝΤΖΟΥΦΑΣ (2018), *Καλή νομοθέτηση και κράτος δικαίου. Πολυνομία, κακονομία και μη εφαρμογή των νομών*, Αθήνα, Ευρασία· Η. ΜΑΥΡΟΜΟΥΣΤΑΚΟΥ, Α. ΤΣΙΦΤΣΟΓΛΟΥ, Ι. ΚΟΙΜΤΖΟΓΛΟΥ (2019), *Δημόσια Διακυβέρνηση*, Αθήνα, Σάκκουλας· Μ. ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΥΛΟΣ (2022), *Η καλή νομοθέτηση στην Ελλάδα*, Αθήνα, Σάκκουλας και για τη μεταφορά, Δ. ΠΡΟΝΤΖΑΣ (2023), ό.π.

διαδικασιών, τα πολλαπλά αιτήματα πληρωμής από τον ίδιο ανάδοχο, τις εικονικές συμβάσεις και παροχές υπηρεσιών, τα πλαστά και υπερτιμολογημένα τιμολόγια, την υποκατάσταση προϊόντων, την παραβίαση πνευματικών δικαιωμάτων και την παραποίηση προσφορών και φθάνουν μέχρι τον συστηματικό ή και συστημικό συνδυασμό μερικών ή και όλων αυτών· ένας συνδυασμός με πληθώρα επιδιώξεων, όπως είναι οι θετικές αξιολογήσεις περί επιτεύξεως στόχων έτους από στελέχη πολυεθνικών εταιριών ή από αξιωματούχους κρατικών ελεγκτικών/φορολογικών μηχανισμών.

Άμεσα συνδεόμενη με το ζήτημα της διαχείρισης των μεταναστευτικών ροών από τους ελληνικούς οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης, είναι η μορφή της μεταναστευτικής διαφθοράς. Η μεταναστευτική διαφθορά, αφορά σε έναν μακρύ κατάλογο ανθρωπίνων ενεργειών και διαδικασιών, διάφορων και διαφορετικών πεδίων· διαδικασίες και ενέργειες που ακολουθούν τους πληθυσμούς που μεταναστεύουν, στις περιοχές και τους τοπικούς πληθυσμούς όπου είτε διέρχονται κατά την πορεία τους, είτε τελικά εγκαθίστανται. Επιπροσθέτως, αφορά σε εκείνες τις ανθρώπινες ενέργειες συνάντησης, διαχείρισης, αξιοποίησης και αντιμετώπισης από τον τοπικό πληθυσμό των μεταναστευτικών ροών, όπως επίσης και στους τύπους και στους μηχανισμούς προωθήσεων και αξιοποιήσεων των

μεταναστευτικών ροών, στο πλαίσιο απαιτήσεων της παγκοσμιοποιημένης κοινωνίας και οικονομίας.⁹⁵ Η κρισιμότητα και η απαιτητικότητα διαχείρισης της συγκεκριμένης μορφής διαφθοράς, εστιάζεται στις επιπτώσεις που αυτή επιφέρει δια των προαναφερθέντων διαδικασιών και ενεργειών συνάντησης διαφορετικών πληθυσμών: με διαφορετικό ιδεότυπο διαφθοράς, με διαφορετικό πληθυσμιακό προφίλ *homo corruptus*, με διαφορετικό αποτύπωμα διαφθοράς.⁹⁶

⁹⁵ Για τα ζητήματα αυτά, βλ. Δ.ΠΡΟΝΤΖΑΣ (2014), *Λόγος και Πρακτικές Αντι-διαφθοράς, Κείμενα και Ποσοτικές Αναλύσεις στις Ευρωπαϊκές Κοινωνίες*, Αθήνα, Παπαζήσης· -(2013), *Διαφθορά και Κοινωνία*, Αθήνα, Παπαζήσης

⁹⁶ Δ. ΠΡΟΝΤΖΑΣ (2023), *ό.π.*

Επίλογος

Η παρούσα διπλωματική εργασία πραγματοποιήθηκε τις μεταναστευτικές ροές και τις μορφές διαφθοράς που εμφανίζονται στους ΟΤΑ Α' βαθμού, εστιάζοντας στις περιπτώσεις της Μυτιλήνης, της Χίου και της Σάμου. Η μελέτη αυτή προσέφερε μια εικόνα των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν οι τοπικές αρχές στην Ελλάδα, καθώς και των επιπτώσεων της μεταναστευτικής κρίσης στη δημόσια διοίκηση και την τοπική αυτοδιοίκηση.

Αναλύοντας τη δομή και τις λειτουργίες των ΟΤΑ Α' βαθμού, διαπιστώθηκε ότι η τοπική αυτοδιοίκηση παίζει κρίσιμο ρόλο στη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών. Οι δήμοι και οι περιφέρειες, με τις περιορισμένες δυνατότητες και τους πόρους τους, αναγκάζονται να αντιμετωπίσουν αυξημένες απαιτήσεις για παροχή υπηρεσιών και στήριξη στους μετανάστες, εν μέσω μιας σύνθετης πολιτικής και κοινωνικής κατάστασης. Οι περιπτώσεις της Μυτιλήνης, της Χίου και της Σάμου αναδεικνύουν την ανάγκη για βελτίωση των υποδομών, ενίσχυση της χρηματοδότησης και αύξηση της διαφάνειας και της λογοδοσίας στη διαχείριση των μεταναστευτικών κέντρων.

Παράλληλα, η εργασία εξερεύνησε τις μορφές διαφθοράς που εμφανίζονται στους ΟΤΑ Α' βαθμού και τις επιπτώσεις τους. Η διερεύνηση της μεταναστευτικής κρίσης

και των μορφών διαφθοράς στους ΟΤΑ Α' βαθμού καταδεικνύει τη σημασία της καλής διακυβέρνησης και της αποτελεσματικής δημόσιας διοίκησης. Οι μεταρρυθμίσεις όπως ο "Καλλικράτης" και ο "Κλεισθένης" προσπαθούν να ενισχύσουν την αποκέντρωση και την αυτονομία των τοπικών αρχών, αλλά απαιτούν συνεχή παρακολούθηση και προσαρμογή για να ανταποκριθούν στις σύγχρονες προκλήσεις. Η συνεχής εκπαίδευση των στελεχών της τοπικής αυτοδιοίκησης, η ενίσχυση της συμμετοχής των πολιτών και η εφαρμογή προηγμένων τεχνολογικών λύσεων αποτελούν κρίσιμα βήματα προς αυτή την κατεύθυνση.

Συνοψίζοντας, η εργασία αυτή αναδεικνύει την ανάγκη για μια πολυεπίπεδη προσέγγιση στην διαχείριση τόσο της μετανάστευσης όσο και των μορφών του φαινομένου της διαφθοράς στους ΟΤΑ Α' βαθμού, προκειμένου να διασφαλιστεί η τοπική κοινωνική συνοχή, η τοπική οικονομική ανάπτυξη και η αποτελεσματική λειτουργία των θεσμών στην ελληνική τοπική αυτοδιοίκηση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική Βιβλιογραφία

- ΑΚΡΙΒΟΣ, Δ. (2019), "Η συμβολή των μεταναστών στην ελληνική οικονομική και κοινωνική ζωή. Ο ρόλος της τοπικής αυτοδιοίκησης στο οξύ αυτό κοινωνικό φαινόμενο", https://amitos.library.uop.gr/xmlui/handle/123456789/5361?local_e-attribute=en
- ΒΑΦΕΑΣ, Ν., ΚΟΥΜΠΟΥΡΛΗΣ, Γ. (επιμ.) (2014), *Ιστορική κοινωνιολογία αντικείμενο και μέθοδος*, Αθήνα, Σαββάλας.
- ΓΙΑΝΝΟΥΣΗ, Θ. (2016), "Ο ρόλος της τοπικής αυτοδιοίκησης στην τοπική ανάπτυξη. Πρόκληση για την ορθή και αποτελεσματική χρήση του χωρικού εργαλείου της βιώσιμης αστικής ανάπτυξης της προγραμματικής περιόδου 2014-2020", <https://www.academia.edu/29195468/>
- ΔΕΡΤΙΔΗΣ, Γ. (2000), *Λερναίον κράτος*, Αθήνα, Καστανιώτης.
- ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ, Θ. (1985), *Ο Βενιζελισμός της Ανόρθωσης*, Αθήνα-Κομοτηνή, Σάκκουλας.
- ΔΙΑΜΑΝΤΟΥΡΟΣ Ν. (2002), *Οι απαρχές της συγκρότησης του σύγχρονου κράτους στην Ελλάδα*, Αθήνα, Μ.Ι.Ε.Τ.
- ΔΙΕΘΝΗΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ (IOM Greece) (2023), "International Migration Law", <https://greece.iom.int/el>
- ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ (2020), "Εγχειρίδιο σχετικά με την ευρωπαϊκή νομοθεσία σε θέματα ασύλου, συνόρων και μετανάστευσης", https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/20203300_pdf_tk0220493_elc_002.pdf
- ΖΕΡΒΑΣ, Ν. (2021), *Μεταξύ Συγκεντρωτισμού και Υπουργειοπληθωρισμού: Όψεις της Διοικητικής και της Κυβερνητικής Ιστορίας του Σύγχρονου Ελληνικού Κράτους 19ος-21ος Αιώνας*, Αθήνα, Παπαζήσης.
- ΚΑΛΥΒΑΣ, ΣΤ. (2015), *Καταστροφές και θρίαμβοι. Οι 7 κύκλοι της σύγχρονης ελληνικής ιστορίας*, Αθήνα, Παπαδόπουλος.
- ΚΑΠΠΑΣ, Θ. (2017), *Το σύγχρονο μανάτζμεντ στην Ελληνική Τοπική Αυτοδιοίκηση και η μεταρρύθμιση του Καλλικράτη: το παράδειγμα του Δήμου Αθηναίων*, Διδ. Διατρ. Πάντειο Πανεπιστήμιο.
- ΚΑΡΑΜΠΕΛΙΑΣ, Γ., ΠΡΟΝΤΖΑΣ Δ. (2023), «Σημειώσεις Παραδόσεων», *Μεταπτυχιακό Μάθημα Δημογραφία και Μετανάστευση*, <https://openeclass.panteion.gr/courses/TMC337/>
- ΚΕΔΕ (2020), "The role of local government in tourism and the economy",
- ΚΟΝΤΙΑΔΗΣ, Ξ. (2009), *Ελλειμματική Δημοκρατία: Κράτος και κόμματα στη σύγχρονη Ελλάδα*, Αθήνα, Ι. Σιδέρης.
- ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ, Γ. (2004), «Η κομματοκρατία ως πολιτικό σύστημα», *Τετράδια Πολιτικής Επιστήμης*, τχ. 4.
- ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ, Γ. (2012), *Κομματοκρατία και Δυναστικό Κράτος*, Αθήνα, Πατάκης.
- ΚΤΙΣΤΑΚΗ, ΣΤ. (2009), *Εισαγωγή στη Διοικητική Επιστήμη*, Αθήνα, Παπαζήσης.
- ΚΤΙΣΤΑΚΗ, ΣΤ. (2010), «Μεταβολή του Συστήματος Επιλογής Προϊσταμένων Οργανικών Μονάδων και Αξιοκρατία στη Δημόσια Διοίκηση», *Επιθεώρηση Διοικητικής Επιστήμης*, 16, 63-93.

- ΚΥΡΚΙΝΗ-ΚΟΥΤΟΥΛΑ, Α. (1996), *Η οθωμανική διοίκηση στην Ελλάδα. Η περίπτωση της Πελοποννήσου (1715-1821)*, Αθήνα, Αρσενίδης.
- ΚΩΣΤΗΣ, Κ. (2018), *Τα κακομαθημένα παιδιά της Ιστορίας: Η διαμόρφωση του νεοελληνικού κράτους, 18ος-21ος αιώνας*, Αθήνα, Πατάκης.
- ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ, Τ. (1996), *Ευρωπαϊκή Ένωση και τοπική αυτοδιοίκηση*, Αθήνα, Παπαζήσης.
- MIGRANTS & REFUGEES (2023), "Migration Profile Greece", <https://migrants-refugees.va/wp-content/uploads/2023/08/2023-CP-Greece.pdf>
- ΜΑΚΡΥΔΗΜΗΤΡΗΣ, Α., ΠΡΑΒΙΤΑ, Μ. (2012), *Δημόσια Διοίκηση, Στοιχεία διοικητικής οργάνωσης*, Αθήνα, Σάκκουλας.
- ΜΑΥΡΟΜΟΥΣΤΑΚΟΥ, Η., ΤΣΙΦΤΣΟΓΛΟΥ, Α., ΚΟΙΜΤΖΟΓΛΟΥ, Ι. (2019), *Δημόσια Διακυβέρνηση*, Αθήνα, Σάκκουλας.
- ΜΑΥΡΟΜΟΥΣΤΑΚΟΥ, ΗΒ. (2013), *Σύγχρονες μορφές διοίκησης: Μια συγκριτική και ευρωπαϊκή προσέγγιση των ανεξάρτητων διοικητικών αρχών*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, (β' έκδ. 2021).
- ΜΟΥΖΕΛΗΣ, Ν. (1997), *Επιστροφή στην κοινωνιολογική θεωρία. Η έννοια της ιεραρχίας και το πέρασμα από τη μικρο - στη μακρο - κοινωνιολογία*, Αθήνα, Θεμέλιο.
- ΝΑΣΑΚΗΣ, Χ., ΧΛΕΤΣΟΣ, Μ. (2003), *Μετανάστες και Μετανάστευση: Οικονομικές, Πολιτικές και Κοινωνικές Πτυχές*, Αθήνα, Πατάκης.
- ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ, Μ., ΤΣΙΜΠΟΣ, Κ. (2004), *Δημογραφική ανάλυση. Αρχές-μέθοδοι-υποδείγματα*, Αθήνα, Σταμούλης.
- ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, Δ., ΜΠΑΓΚΑΒΟΣ, Χ. (2006), *Μετανάστευση και Ένταξη των Μεταναστών στην Ελληνική Κοινωνία*, Αθήνα, Gutenberg.
- ΠΡΟΝΤΖΑΣ, Δ. (2023), *Το φαινόμενο της διαφθοράς*, Αθήνα, Παπαζήσης.
- ΠΡΟΝΤΖΑΣ, Δ. (2022), "Οι δρόμοι της Θρησκείας και οι δρόμοι της Διαφθοράς", στο *Κοινωνία και Πολιτική στο Μεταίχμιο δύο αιώνων*, Αθήνα, Παπαζήσης.
- ΠΡΟΝΤΖΑΣ, Δ. (2019), «Τοπική Αυτοδιοίκηση στην Ελλάδα και Μορφές του Φαινομένου της Διαφθοράς», *Σημειώσεις Πανεπιστημιακών Παραδόσεων*, <https://openeclass.panteion.gr/courses/TMC315/>
- ΠΡΟΝΤΖΑΣ, Δ. (2018), «Κατανοώντας τη Διαφθορά», στο *Σύγχρονες Τάσεις Αντεγκληματικής Πολιτικής*, Αθήνα, Παπαζήσης.
- ΠΡΟΝΤΖΑΣ, Δ. (2017), *Η Διαφθορά. Από τη θεωρία στη Γεωγραφία*, Αθήνα, Παπαζήσης.
- ΠΡΟΝΤΖΑΣ, Δ. (2016), «Ο περί δικαίου διαφθοράς λόγος στην Ελλάδα», στο Δ. ΖΙΟΥΒΑΣ (επιμ.), *Δίκαιο και Πολιτική κατά της Διαφθοράς*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη.
- ΠΡΟΝΤΖΑΣ, Δ. (2014), *Λόγος και Πρακτικές Αντι-διαφθοράς, Κείμενα και Ποσοτικές Αναλύσεις στις Ευρωπαϊκές Κοινωνίες*, Αθήνα, Παπαζήσης.
- ΠΡΟΝΤΖΑΣ, Δ. (2013), *Διαφθορά και Κοινωνία*, Αθήνα, Παπαζήσης.
- ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ, Δ. (2022), «Η Ελληνική Δημόσια Διοίκηση Σήμερα: Χαρακτηριστικά και Προβλήματα», *Επιθεώρηση Δημόσιας Διοίκησης*, 2 (1), 153-170.
- ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ, Δ., ΝΤΑΛΑΚΟΥ, Β. (επιμ.) (2021), *Το Σύγχρονο Διοικητικό Σύστημα στην Ελλάδα*, Αθήνα, Εκδόσεις ΕΑΠ.
- ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ, Δ., ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΣ, Α. (2017), *Πολυνομία και κακονομία στην Ελλάδα. Ένα σχέδιο για ένα καλύτερο και αποτελεσματικότερο κράτος*, Αθήνα, Διανόσεις.

ΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ, Δ., ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΣ, Λ., ΜΑΝΤΖΟΥΦΑΣ, Π. (2018), *Καλή νομοθέτηση και κράτος δικαίου. Πολυνομία, κακονομία και μη εφαρμογή των νομών*, Αθήνα, Ευρασία.

ΤΣΟΥΚΑΛΑΣ Κ. (1981), *Κοινωνική Ανάπτυξη και Κράτος. Η Συγκρότηση του Δημόσιου Χώρου στην Ελλάδα*, Αθήνα, Θεμέλιο, (6η έκδ. 1999).

ΤΣΟΥΚΑΛΑΣ Κ. (1986), *Κράτος, Κοινωνία, Εργασία στη μεταπολεμική Ελλάδα*, Αθήνα, Θεμέλιο.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ (2017), "Ψηφιακό οργανόγραμμα της δημόσιας διοίκησης και τοπικής αυτοδιοίκησης", <https://www.ypes.gr/psifiako-organogramma-tis-dimosias-dioikisis-kai-topikis-aytodioikisis-apotyposi-organogrammatos-se-protypo-archeio-excel/>

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΑΣΥΛΟΥ (2023), "Statistics", <https://migration.gov.gr/en/statistika/>

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΥΓΕΙΑΣ (2017), "Η πολιτική για τη δημόσια υγεία στην Ελλάδα και την Ευρώπη", <https://www.moh.gov.gr/articles/ministry/grafeio-typoy/press-releases/5167-h-politikh-gia-thn-dhmosia-ygeia-sthn-ellada-kai-thn-eyrwph>

ΦΛΩΡΑΤΟΣ, Α. (2005), *Ελληνική δημόσια διοίκηση, Αδυναμίες - μετρά εξυγίανσης*, Αθήνα, Αρσενίδης,

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

EUROPEAN COMMISSION (2023), "Migration and Asylum in Europe – 2023 Edition", <https://ec.europa.eu/eurostat/web/interactive-publications/migration-2023>

FEATHERSTONE, K., ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, Δ. (2010), *Τα όρια του εξευρωπαϊσμού: Δημόσια πολιτική και μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα*, Εκδόσεις Οκτώ.

GREEN, N. (2010), *Οι δρόμοι της μετανάστευσης, Σύγχρονες θεωρητικές προσεγγίσεις*, Αθήνα, Σαββάλας.

IOM GREECE (2023), "Data and Resources", <https://greece.iom.int/data-and-resources>

KOSER, K. (2019), *Διεθνής μετανάστευση, μια συνοπτική εισαγωγή*, Αθήνα, Επίκεντρο.

PRONTZAS, D. (2024), "The Corruption Phenomenon: A Short Introduction to the World", *International Journal For Multidisciplinary Research (IJFMR)*, R.P., 14208, Feb.

UNHCR (2007), "Collection of International Instruments and Legal Texts Concerning Refugees and Others of Concern to UNHCR (June 2007)".

Ηλεκτρονικές Διευθύνσεις

<https://www.unhcr.org/publications/collection-international-instruments-and-legal-texts-concerning-refugees-and-others>
<https://migration.gov.gr/appeals/archi-prosfigon-i-ypiresia/>

https://www.venizelos-foundation.gr/images/content/content/venizelos_gymnasium.pdf
<https://kede.gr/en/kede/>
<https://rsaegean.org/el>
<https://rsaegean.org/el/chios-2023/#footnote-3>
<https://www.unhcr.org/gr/>
<https://www.unhcr.org/gr/>
<https://equal-rights.org/>
<https://rsaegean.org/el/>
<https://rsaegean.org/el/chios-2023/#footnote3>
<https://migration.gov.gr/ris2/>
<https://rsaegean.org/el/>
<https://www.unhcr.org/gr/>
<https://iliaktida-amea.gr/>
<https://diotima.org.gr/gynaika-kai-prosfygissa-sti-lesvo/>
<https://www.lesvossolidarity.org/el/>
<https://metadrasi.org/>
<https://www.intersos.gr/mentalhealth-2/>
<https://rsaegean.org/el/rsa-hias-eu-ombudsman-submission/>
<https://rsaegean.org/el/lesvos-2023/#footnote-6>
<https://gcr.gr/el/>
<https://metadrasi.org/timeline>
<https://space-eye.org/hellas>
<https://arsis.gr/ipodohi-asynodeyton-samos/>
<https://www.avocatssansfrontieres-france.org/en/missions/samos-legal-centre/>
<https://www.humanrightslp.eu/>
<https://ihaverights.eu/>
<https://www.synigoros.gr/el>